

БЪЛГАРСКИ КНИЖНИЦИ.

ПОВРЪМЕННО СПИСАНИЕ

на

БЪЛГАРСКА-ТА КНИЖНИНА.

НАТЪКМАКА

И. БОГОРОВЪ.

*Наука. Книжнина. Занаятъ. Пятуванія.
Търговія. Селскій животъ.*

СЪДЪРЖАНИЕ :

- I Просвѣщеніе и Книжнина на Българе-ти.
- II Върху изученіе-то на науки-ты. Съвѣти на млади-ти момци.
- III Писма за нѣкоя мѣчности на Българско-то правописаніе.
- IV Ради зачало-то и мѣсто-то на глаголически-ты слова.
- V Посѣвки.
- VI Полза да хортува чловѣкъ.
- VII Стихотвореніе.
- VIII Български народни пѣсни.
- IX Съвременна Лѣтопись.

БЪЛГАРСКИ-ТИ КНИЖНИЦИ :

издаватися два пѣти въ мѣсяца на 5 и 20 число.

Цѣна-та на годишно-то изданіе (24 Книжки) е :

Въ Цариградъ 5 медж. сребрьни.

По цѣло Туреко 5 $\frac{1}{2}$ м. ср.

Въ Сръбія, Влашко и Молдавія 6 меджид. сребрьни.

Една-та Книжка сама $\frac{1}{2}$ м. среб.

ЧАСТЬ II.

АВГУСТЪ: КНИЖКА ВТОРА.

Брой 16.

ЦАРИГРАДЪ — ГАЛАТА

Въ Книгопечатницѣ-тъ на Д. Цанкова и Б. Миркова.

1858.

ИЗВѢСТІЕ.

Ониѣ лица, кои-то сѣ дали или ще дадѣтъ отъвѣдижъ десять турскы лири, ще земѣтъ догдѣ сѣ живи безъ никакъхъ заплаѣтъ Българскы-ти Книжници и по іедно тѣло отъ всеѣхъ книгѣхъ, коѣхъ-то ще издаде Българ. Книжница.

Ониѣ лица, кои-то сѣ дали или ще дадѣтъ отъвѣдижъ пять турскы лири, ще земѣтъ догдѣ сѣ живи съ половинѣхъ заплаѣтъ Българскы-ти Книжници и по іедно тѣло отъ всеѣхъ книгѣхъ.

Ониѣ лица, кои-то сѣ дали или ще дадѣтъ отъвѣдижъ іеднѣхъ лирѣхъ турскѣхъ ще земѣтъ догдѣ сѣ живи безъ заплаѣтъ по іедно тѣло отъ всеѣхъ книгѣхъ не поголѣмъ отъ 5 (пять) типографическы листа, кѣто заплаѣти разноскы-ти на возсиѣ-то имѣ, а за по голѣми-ти, ако ги приѣмѣтъ, ще заплаѣщѣтъ относительно повече-то отъ пять-тѣхъ типографическы листа: а за Периодическо-то Списание ако го земѣтъ, ще плаѣщѣтъ іедно бѣло меджиѣне по малко.

Б. Д. Главнѣ-то Настоіателство на Българ. Книжницѣхъ има си печѣтъ, и все, що сѣ дава отъ странѣхъ-тѣхъ му — было записъ или книгѣхъ — ще поси должнѣй печѣтъ. Безъ-тоіа печѣтъ всѣчко дадено отъ странѣхъ-тѣхъ му чете сѣ незаконно.

Пригладана и ододрена отъ царскѣхъ-тѣхъ ценсурѣхъ за да сѣ печѣта.

Базгарски Книжици.

ЧАСТЬ II.

1858. АВГУСТЪ

КНИЖКА ВТОРА

ПРОСВѢТЕНІЕ и КНИЖНИНА

на

БЪЛГАРЕ-ТИ.

Общій изгледъ.

I.

Прѣди петдесетъ години, кога въ Европа цвѣтеше наука-та, кога свѣтъ-тъ напрѣднуваше къмъ просвѣ-теніе-то, Българе-ти стояха както задрѣпи наоколо отъ несвободно-то плаваніе на Дунавъ и отъ чюма-та за до-хожданіе въ Цариградъ, та неможахъ да идътъ по чю-жды страны, за да видятъ что има по свѣта. Ако иѣкой

ся наемаше да прѣвърли Дунавъ или да отійде въ Станбулъ за търговія, него испращаха и посрѣщаха както до наскоро одного хаджія. Научени отъ нужда или отъ простота да живѣять все у тѣхъ-си, да работять всякой по нѣкой занаятъ въ градове-ти и да имѣть всичко по-трѣбно за живота на долня цѣна, потребность-та на вънкашна търговія малко ся усѣщаше подобно и ползата отъ учение-то. Всякой баща ся благодареше, както и до днесъ нѣкои, да не изучи сына си повѣче отъ колкото той знае, нито пакъ на другъ нѣкой занаятъ отъ бащинъ му, и така отъ баща на сынъ ся наслѣдваше заедно искусство и незнание. Училища-та имъ бѣхъ въ проста стая партеръ, единъ священникъ или нѣкой хромъ мірець прѣподавахъ на млади момци букавици, написаны на бѣла дѣска, наречена *пинакыда* и закрылка, кога ти ся сбивахъ. По-высоко-то имъ учение състоеше въ прочитаніе на нѣкои книги, по-трѣбны за църковно Богослужение, и да записвать азбука всякой по волята си, та, който отъ ученици-ти знаеше да запише само име-то си и да пѣе и канерва въ църкова, той ся почиташе отъ всѣхъ други за най-учень, а отъ учителя ся избираше за главенъ и помощникъ неговъ, кога той шіеше, плѣтеше или спеше.

Дыря отъ българска книгопечатница ся намира въ Солунъ, отъ която ся издѣзли нѣколко книги съ описание на *житія святихъ* и на *Св. Гора*, и послѣвъ Самовъ споредъ нѣкои Букваре. Първата е станала жъртва на единъ пожаръ а другата е раждясала отъ нѣманіе на работа; обаче съ затриваніе-то на тѣхъ печатници не угасна и искрата за учение на Българети.

Нѣкои монаси, побудени отъ народна любовь, излазять на книжовно-то поле, и отійвають до въ Будимъ и издавать на свѣтъ: *Чудеса на Св. Богородица и спасеніе на грѣшници-ти*, тѣя двѣ книги можать да ся имѣть както начална точка на Българската Книжнина. Между това Българети си оставаха съ истото простодушіе да стоять у дома си, да си вардятъ полога да не бы да истине и мыслихъ, че цѣль свѣтъ ся намира на него редъ отъ кѣмъ ученіе-то.

Въ 1828 л. бойтъ излазя на явѣ, раздръкува топлыты имъ гнѣзда и принудява множество отъ тѣхъ да прѣминать Дунавъ. Тія бѣжанци, така да ги речемъ, заселихъ ся отвѣдъ тѣзь голѣма рѣка въ градове въ които цавтеше и цавти търговія-та, та можахъ да ся убогатать твърдѣ лесно, ако и да бяхъ малко сбособни и наклони на това. Както естествомъ всякой човѣкъ милѣе за своята си родина, сѣщо и тія не забравихъ своиты си братія въ коя тѣмнина ся намирать отъ кѣмъ ученіе-то, и да открьять завивка-та, която нѣ отколѣ забуляше и тѣхъ сѣщиты, испрацать имъ армаганъ отъ Брашовъ *Рыбный Букварь*. Тіи го пріехъ съ голѣма радость и като го прочетохъ поревна имъ ся да го воведжтъ въ нѣкои училища да ся научать сыновети имъ; обаче тая книжка можа да направи малко прѣобразованіе въ ученіе-то, что имаше вѣтрѣ църковны тропаре, и на много мѣста ся разгласи какъ не потрѣбна, та *Рыбный Букварь* не можа да измѣсти *Наустница-та*. Нѣ слѣдъ малко врѣме ся показва другъ монахъ распаленъ яко много за просвѣщеніе-то на своя си народъ, списваи отійва въ Бѣлградъ та издава на бѣль свѣтъ: Българскъ Грам-

матикъ, Землеописаніе, Аритметикъ, Писменикъ и др. тѣхъ сжъ първыты книжы за домашно образованіе и истащеніе на Българеты.

Стамболъ, Бечъ, Букурещъ, Исмаилъ и други търговскы градове бѣхъ познати на Българети, които паж-плехъ тукъ-тамъ съ провождане и донасеніе на стока. Нужда-та на ученіе-то наши да ся усѣща, и слаба-та некра на просвѣщеніе-то что межуреше стана пламыкъ по нѣкои мѣста: Българети пожелахъ да ся учать. Врѣме-то прощаване и искаше вѣке да си пращать дѣца-та да четать; но станты по църковиты, что гы имахъ опрѣдѣленны за сабираніе дѣца, отъ день на день ся напълневахъ повѣче, и единъ учитель не можеше вѣке нито да гы прѣслушова, нито да гы гледа да стоятъ мирни. Едновременно става познать тѣмъ едnodружній начинъ. Третій монахъ ся показва на просвѣтително-то поприще, прѣвожда *взаимноучителны таблици* и списва *Българскъ Гримматикъ*, които ся напечатахъ въ полза на Габровско-то училище, дѣто и ся натъкмихъ дѣломъ. Българети, на които мысль-та имъ беше рухнала да ся учать, та нагрупвахъ дѣца-та си въ една тѣсна стая и безъ прозорци, като видѣхъ *едnodружній начинъ*, хвана имъ очиты: първо, че трѣбаше да съзиждать една направа, что имъ иде твърдѣ добръ отрѣцѣ и второ, че единъ учитель съ малка заплата, която износяше тѣмъ, можеше самъ-си около двѣста дѣца. Така едnodружній начинъ като поносяше на мали и на голѣми, можа отгорѣ за малко врѣме, да ся распространи вродомъ по Българскы-ты мѣста, и твърдѣ лесно да подкопае и стропаля основиты на испрѣвныты попскы стан, и да введе между млади-ти Българчета чистописаніе и правописаніе.

ВЪРХУ ИЗУЧЕНИЕ-ТО НА НАУКЫ-ТИ, СЪ- ВЪТИ НА МЛАДИ-ТИ МОМЦИ.

Всички вы, млади момци, които влизате въ пѣтя на науки-ты и употреблявате за тѣхъ живѣ-тѣ и чистѣ-тѣ горящияхъ на ваша-та връсть, не оставайте никогажъ да угасятъ у васъ тѣя благородны чюства, за ползы-ты на славолюбіе или на имоть, что залягать и клатятъ по-многото чловѣци на дни-ти ни. Едничка ваша помысль нека бѣде развитіе-то на разума ви. Натѣкметесе испървомъ да уработвате, умягчявате и усъсършенству-вате силы-ты на ваша духъ съ изучение-то на слова-та. Неслушайте онѣзь, что гы прѣзирать. Никогажъ ся не е видѣло да ся были тѣи по-учени, за да ся по-малко книжевни. Тѣя самы могатъ да вы научать тѣнкость-тѣ на мысль-та, засѣняванія-та на стила, да вы дадѣтъ пълното вразумение на мысли-ты, что сте зачели, и да ви покажѣтъ начина да гы изговаряме чисто съ сѣщи о-прѣдѣленія. Така приготвени, ваше-то поченваніе въ първы-ты тайнства на науки-ты ще стане лесно. Като имъ ся явите, засимете повѣче ваша духъ съ изучение-то на най-дълбокомыслены-ты, които сѣ логическо-то начяло на всички-ты другы. Кога вы вкусите първака

отъ наслажденія-та что всякая пуца, изберете си която вы благодарн, която вы привлека и заловетея да ся уработвате. Ако склонность-та стане страсть, прѣдай-теся на прѣльстеніе-то что вы влече; и кога ваше-то постоянство вы удостой да влѣзите въ святилище-то на тая прѣдпочтителна наука, подырь голѣми-ти человекѣ, които ни сж го отворили посвятете ся цѣли за обработване-то и съ здрава любовь. Нѣмайте друго славобіе токо да отбуните слѣдъ тѣхъ, на съврѣмenniци-ти ви и на изрожденци-ти, нѣкои отъ нетлѣны-ты истинны, които безкрайно-то естество имъ е скрыло и крое още намъ. За да станете достойни да ги откриете, засилете ся да отгнѣвате тайнства-та му съ много работаніе, сподырно съ едно непрѣмѣнно търпѣніе въ самотія; като не оставяте да ся растуши дѣхъ-тъ ви освѣнь съ мирны страсти, что могатъ да го поддържатъ, и съ прибавны изученія, кои-то могатъ да го украсятъ, да го възвышятъ, или да го разширятъ. Вы не ще можете стигна въ богатство-то и въ почестъ-та на свѣта. Ако имате отъ небесна милость смиренно удоволство, не искайте нищо повѣче, и бѣдете постоянни въ него. Не ли ви го е дала? Бойте ся да ся заловите въ нѣкое дѣло, което, като въспира и съзима всички-ты силы на духа ви върху шожды-ты отвлеченія на всяка износна служба, може вы докара въ бѣдность, или понѣ ви наложи много врѣмя тяжкѣхъ недостижность. Обаче побудени ли сте за него непобѣдимо отъ една страсть, която ничто не наддѣлява? Тогава, въспрїимете съвсѣмъ жьртвъ-тъ что иска. Недавайте на вещественны-ты нужды токо часть отъ

връмя-то и отъ неизбѣжима-та работа да ся поминувате
като опрѣдѣлите да бждете немотенъ, доклѣ дѣла-та ви,
открытія-та ви, привмечажъ върху васъ праведны-ты
награжденія, които общи-ты ни постановленія, убогатены
отъ добродѣлія-та на великодушни чловѣци, бивать
всякогажъ готовы за работливо-то достоинство. На тия
званія, нужно-то за всякой день рано или късно ще ви
бжде заздравено; и ако вы имате сърдце да опрѣдѣлите
тамъ желанія-та си, вы можете слѣдва да живѣете за
наука-та, въ наслажденія отъ васъ сжщи, безъ да бж-
дете неспокойни за бждность-та. Може бы множество-то
да незнае имя-то ви и да ли сжществувате. Обаче вы
ще бждете познати, почитани, искани, отъ нѣколко ве-
лики чловѣци, распрѣдѣлени по всячка-та земя, съревно-
ватели-ты ви, голѣмце-ты ви у вселенскій съборъ на
остроуміе-то; тѣмъ сами ся пада да вы оцѣнятъ и да ви
опрѣдѣлятъ достойнъ чинъ, на когото нито вліаніе-то на
нѣкой боярець, нито воля-та на едного князя, нито на-
родна-та причуда не могатъ вы направи да паднете,
както и тія не можяхъ да ви го оттъмнатъ; и кой-то ще
ви остане колкото бждете вѣрни на наука-та, что ви го
дава. Най-послѣ, ако, при нажсяваніе-то на живота ви,
тия вѣнкашны свидѣтельства бѣхъ потвърдены, награж-
дены въ отечество-то ви, отъ мненія-та на едно събра-
ніе отъ отбрани улове, на които различность-та на дар-
бы-ты прѣдставлява всеобщность-та за качества-та на
чловѣческо-то остроуміе, подъ вси-ти имъ видове и въ
всичкы-ты най-различны распорежданія, вы ще придобы-
ете най-хубаво-то награжденіе, на което единъ ученъ
може да почива.

Почтеннѣйшіи Настоятели на Българ- скы-ты книжицы.

По ваше-то любородно побужденіе, предавамъ вы за напечатаніе въ достопохвалны и много-полезны-ты Българскы Книжицы и другы единъ мой трудъ Писма за нѣкои-си мѣчности на Българско-то правописаніе, когото ся надѣвамъ да пріемнете толкова милостиво колко-то и първыя-тъ.

Какъ-то видите изъ лѣточисленіе-то що носятъ, тыя писма азъ ъмъ бѣхъ преди юдины написалъ и проводилъ нѣкоему моему достопочтенному пріятелю; а пріятельскымъ пакъ побужденіемъ бѣхъ ся рѣшилъ даже и на свѣтъ печатно да ъмъ издамъ, за кое-то и бѣхъ испратилъ тукъ тамъ объявленіе за спомоществователи отъ 10 Августа 1850 л.

Но понеже послѣ влѣзохъ въ службѣ и не можяхъ нито время имать вече да ся занимавамъ въ изданіе на книжы, дѣло-то си така не издадено останъ, и азъ си ъмъ имать като еднѣ болькѣ на сѣрдце-то че ся обѣщахъ предъ народъ-тъ, и обѣщаніе-то си не исполнихъ.

За това съ радо сѣрдце вы предавамъ днесъ сжція-тъ той-зи мой трудъ за да ъмъ помѣстите въ Българскы-ты Книжицы, и дано чтеніе-то му бы ползовало нѣщо, за да ся уведѣ нѣкоя правилность и порядочность въ наше-то ново-Българско правописаніе.

Здравствуйте!

Въ Цариградъ 4 Октозріа 1858

ГАВРИЛЪ КРЪСТЬОВИЧЪ.

ПИСМА

За нѣкои си мѣчности на Българско-
то правописаніе.

отъ Гавріила Кръстьовича.

ПИСМО I

(15 Априліи 1844).

З а а з б ѣ к ж-т ж.

Словесныйиъ Господине!

Пріяхъ вы писмо-то отъ 6 сего мѣсеца, съ кое-то ми проваждате препись отъ едно окружно Г. В. Априлово писмо, писано по Гръчески изъ Одессѣ на 1836, и пратено въ Българіѣхъ подъ заглавіемъ Γνώμη Βασιλείου Απρίλλου ἀποβλέπουσα εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ ἔθνους, сирѣчь *Мнѣніе Василіа Априлова заради народно-то просвѣщеніе*. Въ него писмо ученый, и любородный и великаго уваженія за свои-ти труды достойный Г-нъ Василій Априловъ излага мнѣніе за ново-Българско-то правописаніе, кое-то вы мя подканяте да четѣ съ вниманіе, и да вы кажѣ послѣ моѣхъ-тѣхъ за него мысль.

Ако и прошеніе-то вы сіе да превѣсходи негли силѣхъ-тѣхъ ми, защо, кога щѣ изложѣ мнѣніе за речено-то

окужно писмо, то ще каже че трѣба еднакво да изложѣ и за правописаніе-то Българско, а то не е нѣкое лесно дѣло; Обаче, понеже мя подканяте съ толикимъ убѣжденіемъ, за вашъ голѣмъ любовъ щѣ ся потрудиѣ да вы изрекѣ миѣніе-то си колко-то по добрѣ могѣ и колко-то ми время-то допуща, като вы ся първо помолѣ да бѣдете снисходителенъ ако да рекѣ нѣщо не добро.

Но мислѣ че съ това обѣщаніе поемамъ отгорѣ си задѣлженіе да вы пишѣ выше отъ едно и отъ двѣ писма, защо да вы изложѣ все изведнѣжъ, и дѣло-то ми ся види твърдѣ дълго, и время-то ми не достига, а страхъ мя и да вы не ненасѣ тягость на мѣсто удовольствія.

Г-нъ Априловъ прави добрѣ да ны совѣтова въ речено-то свое писмо » να μορφώσωμεν τὴν γλῶσσάν μας εἰς τὸ εὐ-
» κολώτερον καὶ ὁμολώτερον, т. е. да устроимъ языкъ-тъ си по
» лесенъ и по правиленъ; » разбирамъ че тога грамматически-ти ны правила бы быти по малко, и че слѣдовательно по лесно и по скоро ты бы изучавали ученици-ти. Но кой способъ ны показва Г-нъ Априловъ за това? —
» εἶναι, каже, ἐπάναρχες νὰ συνέλθωσιν οἱ πεπαιδευμένοι μας εἰς διόργαν-
» σμόν τῆς γλώσσης, т. е. нужно е да ся съберѣтъ наши-ти
» учени за устроение на языкъ-тъ. » — То добрѣ но ако нещѣтъ, или не могѣтъ? — » τὸ ἰδίον μου λοιπόν, казва,
» πρόβλημα εἶναι ὅτι ἡ Βουλγαρικὴ γλῶσσα νὰ μορφωθῇ ὡς ὁμιλεῖται, т. е.
» мое-то убо предложеніе е да ся образи и устрои Българскыя-тъ языкъ споредъ какъ-то ся говори. » — Но, братче мой, ты говоришь инакъ, азъ инакъ, и други пакъ инакъ, и кой знае колкояче ся говори по сичкъ Българіѣхъ⁽¹⁾;

(1) Ученый Шафарикъ раздѣлява по правдѣ на три главни подрѣ-

кой убо ще ны каже какъ ся говори? — » Κατὰ τὴν ἐμὴν,
 » дума, ἰδεῖν ἢ γλῶσσά μας πρέπει νὰ διπλῇται καθρώτερα εἰς τὰ χωρία,
 » πικρὰ εἰς τὰς πόλεις, т. е. споредъ мое-то мнѣніе, языкъ-тъ
 » ны трѣба да ся говори по чисто въ села-та нежели въ
 » градовы-ты. » — *По чисто*, » καθρώτερα, войстинж; но *по*
правилно, » ἀλλώτερα, пакъ въ села-та ли? и въ кои села?

Ако да бѣ ся запрѣтъ тука Г-нъ Априловъ, не бы
 ны показалъ нищо основательно за предложенія-тъ пред-
 метъ, но за неговж похваж четхтся въ писмо-то му и
 тія рѣчи: » Ὁρμελίον εἶναι νὰ πλητίζωμεν πρὸς τὴν μητέρα, т. е. о-
 » снованіе-то е, да приближавамы кѣмъ майкѣ-тъ » —
 Това ми ся види и менѣ да е най добро-то правило кое-
 то бы могли да положимъ за пишемья-тъ днешній нашъ
 языкъ; но понеже разумъ-тъ на това правило може да не е
 толкова ясень, и Г-нъ Априловъ го опредѣява съ нѣ-
 кои развитія и токованія, позволѣте ми да кажъ азъ кое
 е за това моето мнѣніе.

Ако да бѣше первообразенъ нашія-тъ днешній Бл-
 гарскы языкъ, то бы было твърдѣ мжно да знаемъ то-
 чно какъ бы трѣбвало да го пишемъ, защо не быхмы и-
 мали за правописаніе-то му други вождъ освень обычая-

чія Българско-то нарѣчіе, т. е. днешнія-тъ Българскы языкъ: » Бал-
 » гарско-то, каже, нарѣчіе, какъ-то обыкновенно и сички-ти языци
 » на горскы-ты народы, кои-то не сж обработени писменно, раздѣ-
 » лявася на нѣколко подрѣчія, а юще по много разнорѣчія. Извѣстно,
 » инакъ говорятъ въ Горна-тъ Мусиѣ, или въ окресности-ты на рѣ-
 » кѣ-тъ Нишъ и на Българскѣ-тъ Морѣвѣ, инакъ въ долниѣ-тъ, или
 » между Балканъ-тъ и Дунавъ-тъ, а инакъ въ Македоніѣ » (Шафар.
Славянское народописание § 12 стр. 42 переводъ Бодянского на
 Русскы).

тъ, а обычая-тъ е чясто многообразенъ, и кой бы можилъ да ны покаже добрия-тъ? Но нашія-тъ языкъ не е първообразенъ; и слѣдовательно мы можемъ и длѣжни сме, за исправленіе-то и образованіе-то му, да *притечемъ на старо-Българскія-тъ* т. е. церковно-Славенскія-тъ отъ кого-то онъ произходи, толико паче колко-то ся находи съ него въ много по голѣмо сходство и сближеніе нежели други-ти Европейски Латинскаго кореня языци съ тѣхнѣ-тъ матеръ Латинскія-тъ, на кого-то обаче они послѣдоватъ опасно Етимологическо-то, се есть словопроизводно-то правописаніе, ако и то много-то пѣти да не е согласно съ произношеніе-то имъ. Това тѣсно сношеніе на ново-Българскія-тъ языкъ съ старо-Българскія-тъ, т. е. съ церковно-Славенскія-тъ, точно такъ какъ и ново-Греческія-тъ съ старо-Греческія-тъ, сирѣчь Еллинскія-тъ, и самъ достопамятный Венелинъ е забѣлѣжилъ говорящи: » Что нынѣшній Болгарскій къ старому » Болгарскому находится почти въ таковомъ же отношеніи, » какъ и ново-Греческій къ старому же Греческому » ⁽¹⁾.

Слѣдова отъ тамо че трѣба да сторимъ и мы за образованіе-то на нашія-тъ языкъ, що-то сѣ сторили Гръци-ти за образованіе-то на тѣхнѣ-тъ. А негли не одобрява това и самъ Г-нь Априловъ като казва че Гръци-ти (Ἰὼρα ἤνοιξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς των, ἀπορχαίσαντες νὰ χωρίσουν τὴν » ὑπόστασιν των ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν) сега сѣ си отворили очи-ты » като сѣ рѣшили да отдѣлятъ языкъ-тъ си отъ Еллинскія-тъ » ? А кое сѣ правило употребили Гръци-ти

⁽¹⁾ Ю. Венел. о зародышѣ новой Болг. литературы. Москва 1838 стр. 4.

въ образованіе-то на новыя-тъ си языкъ, като сж го от-
дѣлили отъ ветхыя-тъ? Ето кое: избрали сж изъ многочисленны-ты свои различни нарѣчія онова, кое-то е было най ближно и най сообразно съ ветхыя-тъ имъ языкъ, и ся го употребили въ писанія-та си, поправляюще и дополняюще го отъ ветхыя-тъ. Така трѣба да сторимъ и мы: *Да пишемъ какъ-то говоримъ, обаче по онова нарѣчіе, кое-то е най ближно и най сообразно съ старо-Българскыя-тъ языкъ.*

» Правописаніе, говори Венелинъ, вещь священная,
» которую не лзя ворочать, какъ и грушку, кому какъ
» захочется. Прежде нежели приниматься за изданіе книгъ,
» должно критически установить правописаніе..... Я о-
» братилъ особенное вниманіе на этотъ важнѣй предметъ,
» и составилъ критическій опытъ Болгарскаго правописа-
» нія... Въ изложеніи причинъ моего выбора правописа-
» телныхъ правилъ, я руководствовался аксіомою, что,
» правописаніе и произношеніе, двѣ вещи совершенно
» разныя и совершенно противуборствующие другъ-дру-
» гу, по тому что если писать по выговору черни (пре-
» стаго народа) въ разныхъ областяхъ, то въ одномъ и
» томъ же народѣ можетъ произойти 77 разныхъ право-
» писаній.... Истину эту оправдали и просвѣщеннѣйшіе
» народы Европы, Нѣмцы, Французы, Англичане... эти
» образованные народы не обратили вниманія на произ-
» ношеніе черни, основали свое правописаніе на этимоло-
» гии языка » (1). И по долу тойже дума: » И такъ мое
» намѣреніе было составить для Болгаръ образецъ Эти-

(1) Венел. о зарод. стр. 31 примѣч.

» мѳлогическаго правописанія, чтобы предотвратить.. раздоръ между ними. » (1) И мы убо кога исправямы и пишимъ языкъ-тъ си споредъ едно такво-зи правило, сирѣчь споредъ какъ-то го ище Етимологія-та, а не просто произношеніе-то, ще чинемъ согласно съ най просвященны-ты народы Европейскы. Едали тако мысли и Г-нъ Априловъ? Искаль быхъ да отговорѣмъ че такъ мысли, но ище видимъ по долу. А предъ това сѣкаме че не е излишно да приведемъ по слово що говорятъ за той предметъ днешни-ти най мудры и най отлични французски и други грамматико-словци.

Французскій Наполеонъ Ланде (Napoleon Landais) въ своѣхъ-тъ пространствахъ логическѣхъ грамматикѣхъ стр. 46 пише :

» Кога ся говори за языкъ, мы не можемъ намѣри други
» по искусны учители, освенъ два-та тыя: *Етимологія-*
» *тъ и обычая-тъ*». Ипакъ таможе стр. 8 дума: »Мы не
» смы отъ оныя кои-то отхвърлятъ упорно всяко умно
» и разсудно поправленіе на правописаніе-то, но ище-
» ме да бѣде то всегда основано на Етимологія-тъ, ко-
» га има Етимологія, а кога нема, на умствование-то и
» на общия-тъ обычай. » И пакъ таможе стр. 9 казва:
» Едно съвършено и всеконечно поправленіе на право-
» писаніе-то, кое-то бы имало намѣреніе да учини писа-
» ніе-то съвсѣмъ сообразно съ произношеніе-то, трѣба
» да ся гледа за по много-то народы като една филосо-
» фическа *Химера*, на коѣхъ-то обычая-тъ не ще устѣхнѣ
» никѳга. »

Французскій такожде славенъ словесникъ Шарль

¹ Тойже тамже стр. 32.

Нодіе (Charles Nodier), пише на едно мѣсто така: » И въ
» единъ юще неустроенъ языкъ кой-то бы ималъ совер-
» шенъ азбукъ, правописаніе-то, ако бы ся съвсѣмъ у-
» приличило съ произношеніе-то, разбѣркало бы слово-
» то, сирѣчь говоръ-тъ, като да ся не познава. Кога съ-
» ки начне да си пише произношеніе-то, вмѣсто да пи-
» ше правописаема-тъ языкъ, тога веке не ще да има
» языкъ.

Г-нъ Павскій, искуснѣйшій Русски словесникъ, въ
свои-ты *филологическія наблюденія надъ составомъ Рус-
скаго языка*, часть I. § 100, пише и той: » Угожда въ гово-
» ру, онъ сдѣлалъ бы буквы крайне непостоянными. Одна и
» таже буква въ одной и тойже рѣчи являлись бы то въ
» томъ то въ другомъ видѣ. Такъ на пр: Ету рѣчь:
» *изъ чего составляется дождь? изъ паровъ*; въ угож-
» деніе выговору пришлось бы написать: *иш чевѡ сос-
» тавляюща доиш? исъ паровъ*... даже и ученимъ ино-
» гда приходила въ голову мысль *писатъ такъ какъ
» говоришь и слышишь*,... но въ принятомъ правописа-
» нии мы вообще согласились руководствоваться болѣе
» соображеніемъ, нежели наслышкою »

Тыя начяла и правила като положихмы по видимоу
согласно съ Г-на Априлова, нека видимъ сега и какъ въ
имъ прикладъ и приспособленіе прави онъ въ свое-то
реченое окружно писмо.

» Ἡ Βουλγαρικὴ, каже, γίνεται καὶ διατηρεῖται τῶν ῥημάτων στοιχεῖα, ὅσα
» εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἐκφράζειν, καὶ καὶ ἀποβάλλει διὰ τὰ διπλά γράμματα
» т. е. Българскыя-тъ языкъ (треба) до сохрани толко-
» ва само буквы, колко-то сж нужни за да ся произно-
» си, и да отхвърли сичкы-ты двойны писмена »

Това уже не ся согласява съ наше-то вышереченое правило, но да видимъ колко буквы сж, споредъ Г-на Априлова, нужни и доволни за произношеніе-то на Българскыя-тъ языкъ.

» τὸ ἀλφάβητόν μας νὰ ᾖται συγκεκρίμενον ἀπὸ 24 γράμματα, сирѣчь:
 » азбука-та ны да ся составлява отъ 24 писмена, а, б
 « в. г. д. е. ж. з. ^ии. к. л. м. н. о. п. р. с. т. у. ф. х.
 » ц. ч. ш. » ѣ, ѝ = 27 сичките други съ тѣхъ

Но това число на азбукъ-тъ ны доволно ли е наистинѣ поне за произношеніе-то, ако не за Етимологиѣ-тъ на нашѣя-тъ языкъ? Не: Г-нъ Априловъ трѣба да знае че въ това произношеніе 'има и други гласни освенъ кои-то е начерталъ. На пр: има:

1° *ѣ* и *ѝ*, отъ кои-то мысль че и Г-нъ Априловъ бы ся согласилъ какъ трѣба да ся сохрани поне едно-то; 2° *іе* и *іь*, отъ кои-то поне второ-то трѣба такожде да ся сохрани; 3° *ѣ* и *ѝ* безгласни, отъ кои-то второ-то е необходимо; 4° *ѣ* и *ѝ* гласны, или *ѣ* и *іѣ*, иначе рещи *а* и *я* затворены. Тѣя сичкы-ты гы има въ произношеніе-то, а въ Г-нъ Априловъ-тъ азбукъ гы нема. Ако ли речемъ да слѣдовамы Етимологиѣ-тъ, то трѣбувать и други буквы, кои-то такожде въ азбукъ-тъ му гы нема. За да представимъ все това на читатель-тъ ясно и свѣтло, потрѣбно е да поговоримъ особно за всякъ еднѣ отъ тѣя оскудни букви, кои-то така лесно исхвърлилъ Априловъ отъ старъ-тъ нашъ Българскъ азбукъ гдѣ-то сичкы-ты сжществували.

Тѣя гласны ся днесъ почти еднакво произносятъ, и точно *ѣ* като *ѣа* и *ѝ* като *ѝа*, за това и Руси-ти сж изоставили еднѣ-тъ; но другочъ сж ся несумнѣнно

различавали помежду си, понеже въ сичкы-ты рѣкописны, какъ-то и печатны, Славенскы книги стоятъ различно употреблены. На пр. и до днесъ, въ церковны-ты печатны книги, *ѧ* ся пиши въ начало-то на рѣчи-ты, а *я* въ средѣ-тѣхъ или на края-тѣ, какъ-то *ѡко*, *ѡзва*, *ѡма*, — *Боѡзнь*, *таѡжкѡй*, *врѣма*; а въ стары-ты рѣкописи, *ѧ* ся е писало въ сичкы-ты слоگوی, или начялны или средны, които наченувать съ тѣхъ гласнѣхъ, а *ѡ*, въ сичкы-ты оныя, кои-то *ѧ* иматъ въ средѣ-тѣхъ си или ся окончавать на нѣхъ, какъ-то: *ѧ-ко*, *ѧв-ла-еть*, *бо-ѧ-знь*, *сто-ѧ-ти*, *всѧ-ко*, *прѧ-мо*, *таѧ-ко*, *врѣ-ма*, *плѣ-ма*; но въ Сърбскы-ты рѣкописи въ много случаи, а наипаче слѣдъ *иниѧцы* называемы-ты писмена, *ѧ* и *я* ся замѣнявать съ *ѡ* и *е*, какъ-то *ѡзыкъ*, *ѡмѣсто ѡзыкъ*, *ѡтстоѡщѡу*, *ѡмѣсто ѡтстоѡщѡу*; *имѡиѧ*, *ѡмѣсто имѡиѧ* *бѣжеть*, *ѡмѣсто бѣжеть*, *наѡуѡло*, *ѡмѣсто наѡуѡло*; *ѡесть*, *ѡмѣсто ѡесть*; *пѣтъ*, *ѡмѣсто пѣтъ*; *кѣтъѡ*, *ѡмѣсто кѣтъѡ*; *пѣтъ*, *ѡмѣсто пѣтъ*; *мѡсо*, *ѡмѣсто мѡсо*; *врѣме*, *ѡмѣсто врѣме*; *плѣме*, *ѡмѣсто плѣме*; *ѡѡма*, *ѡмѣсто ѡѡма*; *ѡѡдо*, *ѡмѣсто ѡѡдо*; *жѡло*, *ѡмѣсто жѡло*; *ме*, *те*, *се*, *ѡмѣсто ме*, *те*, *се*; *ѡма*, *ѡмѣсто ѡма*; *ѡѡ*, *ѡмѣсто ѡѡ*; и проч. Това свойство го има на мѣстѣ и нашія-тѣ просто-Българскы языкъ; а въ старо-Българскыя-тѣ *ѧ* ся е замѣнявало и съ *ѡ*, какъ-то: *ѡко*, *ѡдѡ*, *ѡзва*, *ѡсти*, *ѡмѣсто ѡко*, *ѡдѡ*, *ѡзва*, *ѡсти*; и на края-тѣ на рѣчи-тѣхъ въ женскыя-тѣ единственны и въ среднія-тѣ множественны падежѣхъ, какъ-то *дѡво непорочнѡѡ*, *брѡтѡ ѡѡуѡнѡѡ*, *ѡмѣсто дѡво*, *брѡтѡ ѡѡуѡнѡѡ*, *ѡмѣсто дѡво*, *брѡтѡ ѡѡуѡнѡѡ* ⁽¹⁾ Отъ това убо различно употребленіе на *ѧ* и на *я*, видися че тыя двѣ буквы сѣ были отъ край и въ произношеніе-то еднѡ отъ другѡ различны. Но какво имѣе *ѡ* было произношеніе-то? Колко-то за *ѧ*, нема никое сомнѣніе че е было всякога, какъ-то и днесъ, равно съ *ѡѡ*;

(1) В. Добровский Грамат. языкъ слав. Введеніе Гл. 1, § XX. стр. 31-32.

(¹) Kopitar Glagolita Glosianus 1836 p. 50.

(¹) Kopitar Glagolita Glosianus 1836 p. 50.

казватъ пакъ, види че *я* е равна съ *ен*, съ това само различіе че буква-та *н* коя-то ся подразумѣва какъ съществува въ *я*, а нема слѣдъ нейъ си другъ согласнх буквх за да ѿ даде чистъ и пѣмень гласъ, произноси ся съ ность-тъ и като на полвинх. Но намъ ся види че това мнѣніе е погрѣшно, първо, защо, вмѣсто да ходимъ да търсимъ въ Готскыя-тъ, Еллино-дорическыя-тъ, Латинскыя-тъ, и не знамъ кой други чуждъ языкъ, произношеніе-то на нашія-тъ мысль че е много по естественно и по благоразумно да си го търсимъ въ нашы-ты самы уста, и въ уста-та на Сърбы-ты и Руси-ты, кои-то сж отъ край употребили тѣхъ буквх и сичкх-тх Күриловскх азбукх; а сички-ти тія народи като нематъ въ языкъ-тъ си ни единъ примѣръ носоваго произношенія, напротивъ видятся да имхтъ и отвращаніе къмъ таково-то произношеніе, защо кога ся е случило да си заемхтъ нѣкохъ чуждх рѣчь имѣющххъ такова нѣщо, тіи сж го исхвърлили; таквизи сж вышерѣченны-ты уславянины Готескы рѣчи, таква-зи е рѣчь-та *Йъкънх* (писана даже съ *и* а не съ *я*) вмѣсто Италіанскх-тх *Ansone*, и имя-то Славянско е сога на рѣкх-тх като Италіанскххъ *L'Isone*. Различіе-то е само това че въ Рускыя-тъ языкъ *я*-та ся произноси всякога като *ѡа*, а въ Сърбскыя-тъ почти всякога като *е*, а пакъ въ Българскыя-тъ кога тѣй, а кога онѣй; замѣчително е даже какъ въ нѣкой-си рѣчи днесъ *я*-та си стои и ся произноси *я* сирѣчь *ѡа*, кога слѣдующія-тъ слогъ ся свързува съ гласнх, а, о, ѣ, у, ж, а ся промѣнува, на *е*, кога слѣдующія-тъ слогъ ся свързува; на противъ съ гласнх, е, и, і, ѡ, ы, ѣ, на пр. Стоѡнѣ, Стоѡна, Стоѡно, Стоѡнѣ, Стоѡнѣ - Стоѡне Стоѡни,

Стоѣнѣ; — Голѣми, голѣма, голѣмо; голѣмѣ — голѣми, голѣмы; — Бѣхъ, бѣхѣ, — бѣше, бѣхмы, бѣхте. Това промѣненіе обаче быва само кога *я*-та има отгорѣ си уда-
реніе-то, иначе ся не промѣнува; на пр: поѣси, моѣхъ, моѣше, прѣвахъ, прѣваше, вѣхъ, вѣше, нѣсахъ, нѣсаше, нѣсахмы, нѣсахте, и проч. Колко-то за онова что забѣлѣ-
живать, какъ выше, че на *мя* окончаеми-ти средняго ро-
да имена промѣнявали въ косвенны-ты си падежы окон-
чаніе-то *я* на *ен*, и то не е ѣко истина: зацо, какъ-то
рѣчи-ты ѣма, сѣма, плѣма; съ приложеніе-то на буквѣ-тѣхъ
и правятъ ѣмене, ѣмени, сѣмене, сѣмени, плѣмене, плѣмени, и пр.
така сѣщо и рѣчи-тѣ бѣхѣ, бѣхѣти, бѣхѣше, бѣхѣти,
бѣхѣте, бѣхѣти, и проч.; и рѣчи-ти нѣво, слѣво, тѣло, чѣдо,
съ приложеніе-то на *с* правятъ небесѣ, небесѣи, словесѣ, сло-
весѣи, тѣлесѣ, тѣлесѣи, чѣдесѣ, чѣдесѣи, чѣдесѣа, и проч.; така и
рѣмо даже прави рѣмене, рѣмени, рѣменѣа, и проч. отъ кое-
то ся види че въ рѣчи-ты ѣма, сѣма, плѣма, буква-та *я*
не е составена изъ *ен*, но ся промѣнува въ косвенны-
ты падежы просто на *е*, какъ-то по ново-Българска-тъ вы-
шереченный обычай въ рѣчи-ты Стоѣнѣ, Стоѣне, голѣмѣхъ,
голѣми, бѣхъ, бѣше, и проч., а буква-та *и* е вмѣстительна
или приложителна, какъ-то буква-та *с* въ рѣчи-ты нѣво,
слѣво, тѣло, чѣдо, дрѣво, и буква-та *т* въ рѣчи-ты бѣхѣ:
бѣхѣхъ, бѣхѣхѣ, и буква-та пакъ *н* въ рѣчи-тѣхъ рѣмо и проч.
или подобѣ да речемъ, тыя буквы *и*, *с*, *т*, ся возрожда-
ватъ въ косвенны-ты падежы на речены-ты рѣчи ведно съ
приличны-ты тѣмъ падежамъ окончательны согласны, като
че были изъ начала сѣществовали и въ прямы-ты имъ
падежи така: ѣман, плѣман, бѣхѣт, бѣхѣхѣт, нѣвос, словесс,

рѣменъ, и проч., а послѣ сжъ усѣкли и изупотребили. Та-
кѣва сжъ извѣстно и Гречески-ти ^{πρωτοσάλλαβα} нарицаеми име-
на Αἴας, Λέων, Εὐνοφών, и проч. кои-то, като че бы были
Αἴαντ, Λέοντ, Εὐνοφώντ, правятъ въ косвенны-ты си падежы
Αἴαντος, Λέοντος, Εὐνοφώντος, и проч. Така и средняго рода ис-
таго отдѣленія имена Βῆμα, Τηῆμα, σῶμα, ἐπαγγέλμα, и проч, ка-
то че бы были βῆματ, τηῆματ, σῶματ, ἐπαγγέλματ, правятъ косвенно
βῆματος, τηῆματι, σῶματι, ἐπαγγέλματων, и проч.

2° ю и ъ.

Буква-та ю, коя-то въ печатны-ты церковны книги
сжъ пише е и е равносильна съ ѣе стои, какъ-то ѣ, въ
начало-то на рѣчи-ты или на слоговы-ты; а буква-та ъ,
коя-то сжъ днесъ вообще като ѣе произноси, точно какъ-
то ѣ сжъ произноси като ѣа, стои като ѣ, писана въ сре-
дѣ-тѣхъ или на края-тѣхъ на рѣчи или слоговы-ты. На пр:
за е или ю: юдинъ, юсмь, юже, юлико, твою, мою, ѣмъши,
твореніе, модіе, и т. д; за ъ: вѣкъ, вѣра, пѣна, вѣж, хлѣвъ,
рѣна, тѣло, дѣти, сѣмѣ, кѣ, горѣ, зѣ, доврѣ, ѡтколѣ, доколѣ, и пр.
Мы уже казахмы обаче по горѣ (стр. 320) че противу то-
го правила многожды сжъ находы въ старо-Българскы-ты
и найпаче въ глаголическы-ты рѣкописи писано ъ вмѣ-
сто ѣ, като ѣко, ѣзва, ѣдѣ, ѣсти, ѣсли, моѣ скниѣ, ѣковѣ, вмѣ-
сто ѣко, ѣзва, ѣхъ, ѣсти, ѣсан, моѣ свина, ѣковѣ, и прои.
Достойно е впрочемъ за забѣлѣжаніе че въ ново-Бъл-
гарскы-тѣхъ языкѣхъ по нѣкои-си мѣста, а именно въ со-
бственихъ-тѣхъ Българіѣхъ и въ Θρακίѣхъ, ъ сжъ произноси во-
обще като ѣ, на пр: мѣсто, нѣкой, нѣмъ, хлѣвъ, пасты, на-
на, мѣсто, нѣкой, нѣмъ хлѣвъ, пасты, пѣна, и д. т.; а на дру-
гы пакъ мѣста найпаче въ Македоніѣхъ, гласъ-тѣхъ на ъ
никакъ сжъ отъ гласъ-тѣхъ на е не различава, на пр: верѣ,

сѣтъ, кѣлъ, рѣкъ, снѣгъ, хлѣбъ, пѣсьнь. вѣра, скѣтъ, бѣлъ, рѣкъ, снѣгъ, хлѣбъ, пѣсьнь и проч.; но рѣчи-ты прѣ, прѣдъ, вѣтъ, дѣво, трѣтъ, днесъ Руси-ти гы пишѣтъ прѣ, прѣдъ, вѣрема дѣво, трѣтъ, и проч.; а на противъ тѣже пишѣтъ днесъ гдѣ, зѣ, вмѣсто древнѣ право писуемо-то кдѣ, сдѣ, защо тѣя рѣчи сѣ сложны отъ къ и съ, и отъ частицъ-тъ дѣ, показующѣхъ мѣсто: за това и Българе-ти днесъ не думатъ никога гдѣ отходинъ, гдѣ сѣ находинъ, но казватъ дѣ или кдѣ отходинъ, дѣ или кдѣ сѣ находинъ.

Рекохмы че ъ ся произноси днесъ вообще като я въ собственнѣ-тъ Българѣ, но то не бѣва всякога, нито въ сичкы-ты рѣчи: Замѣчательно е че, какъ-то я си промѣнува гласъ-тъ на е кога има удареніе-то отгорѣ си и слѣдующія-тъ слогъ ся свързва съ единъ отъ гласны-ты е, и, і, ѱ, ѳ, ѵ, а си остава я въ другы-ты случаи (какъ-то выше стр. 322—323 рекохмы) така и ѵ, кога има удареніе-то отгорѣ си, и въ слѣдующія-тъ слогъ на слово-то присѣтствова една отъ гласны-ты з, а, о, у, ж, произноси ся като я, на пр. хлѣбъ, мѣра, желѣзо, вѣрнѣ, бѣлъ вѣ. хлѣбъ, мѣра, желѣзо, вѣрнѣ, бѣлъ, а на противъ кога има отгорѣ си удареніе-то но въ слѣдующія-тъ слогъ присѣтствова гласна е, и, і, ѱ, ѳ, ѵ, тога ся произноси като ѱ (равно ѵ) или е; на пр. веренъ, (вѣренъ), бѣли (бѣли,) бѣленіе (бѣленіе) премѣны (премѣны) бѣлабъ (бѣлабъ), а не вѣренъ бѣли, бѣленіе, премѣны, бѣлабъ; обаче ако удареніе-то не е отгорѣ му, тогава ся равно и като я и като е произноси, на пр. сѣвареніе и сѣвереніе, вѣ. чѣреніе; дѣте и дѣтѣ вѣ. дѣтѣ, бѣлаило и бѣлаило, вѣ. бѣлаило; тѣснина и тѣснина вѣ. тѣснина, бѣлаило и бѣлаило вѣ. бѣлаило, бѣлажка и бѣлажка вѣ. бѣлажка, и пр.

Отъ все това ся види че ъ и я имѣтъ тѣ-зи при-
лиж помежду си, що ся и двѣ-тѣ еднакво като я или
хато е въ исты-ты обстоятелства произносятъ, обаче
сж нужни и двѣ-тѣ за сохраненіе, защо инакъ бы вѣз-
ло едно голѣмо смущеніе въ правописаніе-то, така що
многожды бы было невѣроятно вече да ся познае отъ
гдѣ произходи една коя либо производна рѣчь.

3° ъ и ъ (безгласни).

Отъ тѣя второ-то е необходимо нужно тамъ гдѣ-то
трѣба да ся произнесе тѣтъкъ гласъ, на пр. царь, лѣнь,
конь, а първо-то е потребно за произношеніе-то на съ-
гласны-ты буквы, кога не сж сочетаны съ другъ гласнъ,
защо самы стояще не бы могли да произведжтъ гласъ,
на пр: б. г. т. и проч. » безъ гласной, какъ безъ души
» не можетъ существовать ни одинъ слогъ » казува пра-
ведно единъ Русскы любословець ('). Това е толкова ис-
тинно, що Французи-ти не произносятъ никакъ таквы-
зи-ты согласни въ края-тъ на рѣчи-ты, на пр: *éclat* равно
эклат, произноси ся *эклá*; а *éclate* равно *эклáте* произноси
ся *эклатъ*, защо крайнія-тъ е у нихъ, какво-то ъ-тъ у
насъ именуванъ нѣмъ (*muet*) или *безгласенъ* и ся произнося
точно какъ крайнія-тъ у насъ ъ. А буквы-тѣ ъ Францу-
зи-ти, понеже ъ нежтъ въ азбукѣ-тѣ си, а гласъ-тъ и
въ произношеніе-то си имѣтъ, замѣняватъ и представля-
ватъ ъ, злѣ добръ, съ двѣ-тѣ тѣя буквы *gn* равно гл
кои-то полагатъ заедно вмѣсто единъ само и кого-то
щжтъ да произнесжтъ тѣко като че е ималъ упредѣнъ
ъ; на пр: *digne* равно дигнѣ, произноси ся динѣ; *signe*

(') П. вскій Филолог. наблюд. I. § 57.

равно сѣгнѣ, произноси ся сѣнь; и сѣгнѣ равно сѣгнѣ (*сѣгнѣ*) произносятся сѣнь. Така и двѣ-тѣ тѣя буквы *з* и *ь*, сѣ вѣстинѣхъ потрѣбны, и ако да не бѣхѣхъ были потрѣбны, не бѣхѣхъ гы отъ край измислили и помѣстили въ азбукѣхъ-тѣхъ.

Тѣя мы видимѣ въ печатны-тѣ церковно-Славенскыя книги употреблены само на края-тѣ на рѣчи-тѣ, и за това негли е помыслилъ Г-нѣ Априловѣ да гы исхвърли, какѣ излишны, по подраженіе на другы язицы, като Греческыя-тѣ, Латинскыя-тѣ, и д. т. Мы видѣхмы че колко-то за *ь*, то бы было невѣзможно; а за *з*, преди него и други сѣ мыслили да го исхвърлятѣ като излишенѣ отъ края-тѣ на рѣчи-тѣ, и самѣ Словеснѣйшій Добровскы пише: » такѣ какѣ...буквы, долженсвующія произносятся » мягко, означаются мягкимѣ знакомѣ *ь*, то и я почитаю » за излишнее употреблять въ концѣ словѣ густую букву *з*, которую должно *предполагать* во всѣхъ мѣстахъ, гдѣ не пишется мягкой *ь* »⁽¹⁾. За да угодимѣ убо Г-ну Априлову, согласили ся бѣхмы и мы съ него да исхвърлимѣ само *з*-тѣ изъ конца на рѣчи-тѣ, ако бы самѣ първо рачилѣ да ны подаде дѣломѣ примѣръ; но е-то, на противѣ, що ми пише на 10 Февруаріа сего (1844) лѣта: » Не могутѣ и други-тѣ да ся согласятѣ » съ:..., и той не *треба да се отдале отъ общо-то* » *правописаніе*; какѣ-то Георги въ Москва, кому-то » *влезѣ въ глава-та да исфарля з* » Види ся изъ това че Г-нѣ Априловѣ, кога-то мы е писалѣ това писмо, или

⁽¹⁾ Добровскы Грамм. яз. слав. Введеніе Гл. I. §. XVII. стр. 27.

е забравилъ що бѣ писалъ въ окружно-то си на 1836 л. или е премыслилъ и промѣнилъ мнѣніе.

Но и да бы ся исхвърлилъ ѓ-тъ, отъ края-тъ на рѣчи-ты, пакъ не быхмы можни да си вършимъ работѣ безъ него, защо, какъ-то въ древне-Българскыя-тъ, така и въ ново-Българскыя-тъ языкъ ѓ-тъ не е потребенъ и употребителенъ само на края-тъ, но и въ срѣдѣ-тъ на рѣчи-ты; и гдѣ и какъ, сега щемъ за него да говоримъ.

4° ѓ и ъ (гласни), ж и љ, или а и я затворени.

Въ произношеніе-то ны има найстинѣ, гласовы а и я затворены, то есть произносимы съ уста и зжбы почти затворены, какво-то въ рѣчи-ты краъъ, краѣтъ, мѣжъ, бѣжѣ, кои-то по старо-Българскы бы были написани и представени съ ѓ, ъ, ж и љ: краъъ, краѣтъ, мѣжъ, бѣжѣ, а Г-нъ Априловъ ны совѣтува да ги пишемъ просто съ а и я говорящи: » τὸ α μὴ θάναται ἀπὸ τῆς ζῶσαν φωνῆς » угу поу прѣпои уѣ профѣрѣтай ѓс τὸ ж; т. е. научявамы ся отъ » живия-тъ гласъ гдѣ трѣба а да ся произноси като ж. » Ше бы ли можилъ да рече това за а вмѣсто я и за з вм. ж. и за г вм. к. и за б вм. п. и проч.? тога бы му станала много по кратка азбука-та. Но да видимъ що говори за това Венелинъ: » Въ словѣ бѣде велить (Сапоновъ) читать быде (¹). И дѣйствиелно простой народъ восточной Болгаріи слово бѣде произносить быде. » Но если въ словѣ бѣде восхотѣлъ посредствомъ знака означить уклоненіе въ выговорѣ, то за чѣмъ не помѣстимъ значокъ надъ у, и къ какой стати у замѣнимъ гласною а ?? Къ такому писанію подаѣ поводъ

(¹) Руси-ти наистинѣ произносятъ ы като ж.

Сапонову, какъ должно полагать, Докторъ Беровичъ въ своемъ букварѣ. Такъ, на пр: онъ пишетъ (стр. 114): *Тази юльма рыба твърдъ мѣчно и бѣдно ся лови*. Если въ этихъ словахъ онъ хотѣлъ знакомъ означить звукъ нашего *ы*, то могъ это сдѣлать не измѣняя генетическихъ гласныхъ слѣдовало написать: *твердъ мучно*. Въ Болгарскомъ есть звукъ Русскаго *ы* или Румынскаго *э*, но совсѣмъ не въ тѣхъ случаяхъ, гдѣ наше *ы*, а всегда въ подобныхъ какъ здѣсь. Если же вздумали они въ своихъ случаяхъ употреблять знакъ (что я удобряю), то однако *Боларе не должны измѣнять Етимологической гласной*, по тому 1) чтобъ сохранить характеръ словопроизводства, 2) чтобъ не удалится отъ старо-Болгарскаго церковнаго, 3) бѣде и мѣчно не пойметъ ни Россіянинъ, ни Сербъ, ни Чехъ: это было бы не хорошо. » (') За три-ты тыя причины казва ны убо праведно Венелинъ чи не трѣба никакъ да пишемъ *а*, даже ако бы туряли и знакъ отгорѣ му, тамъ гдѣто произносимъ като *а* затворено, или, какъ-то онъ дума, като Русско-то *ы* или Влашко-то *э*; но основаяся той на печатны-ты Славено-Россійскы церковны книги, кои-то сѣ ся така въ Россіѣ по Россійскы поправили, совѣтува ны да пишемъ рѣчи-ты какъ-то ся пишѣтъ въ тыя Славено-Руссійскы книги, и да поставямы знакъ надъ *е*, *о*, и *у*, кои-то щемъ като *а* затворено да произнесемъ. Но понеже самъ Венелинъ ны казва че *Боларе-ти не трѣба да измѣняватъ Етимологическѣ-тъ гласнѣ*, за да сохраниятъ характеръ-тъ

(') Ю. Венел. о Зародышѣ нов. Болг. литерат. кн. 1. стр. 50.

на производство-то, и за да ся не удаляватъ отъ старо-Българския-тъ церковный языкъ, то вмѣсто да гледамы какъ сѣ писали и какъ пишѣтъ тыя работы Руситы нѣ ли е по добро, по право, по разумно, и въ тоже время по славно за насъ да ги пишемъ какъ-то ги находитъ въ първообразны-ты стары Славено-Българскы книги писаны отъ исты-ты наши праотцы? Не ли така правятъ и Греци и други като тѣхъ и като насъ новыя-тъ си языкъ поправляющіи народи? Нека убо разгърнемъ старо-Славенскы-ты рѣкописны книги да видимъ.

Въ тѣхъ, а особно въ най стары-ты отъ нихъ какво-то е Остомирово-то Евангеліе, писано въ л. 1056-1057. мы находимъ употребены ѓ, ѣ, ѥ и ѧ точно тамъ гдѣ-то Русски-ты употребляють о, е, у, и ю, и гдѣ-то мы днесъ произносимъ като а или я затворено. ⁽¹⁾ На пр: рѣчи-ты, кои-то мы произносимъ като крѣвъ, смѣръть, вѣскрѣснѣ, боѣса и кои-то Руси-ти пишѣтъ кровь, смерть, воскреснѣ, боюса въ старо-Българскы-ты книги сѣ писали крѣвъ, смѣръть, воскреснѣ, боѣса. Споредъ това разумѣва ся че гласны или полугласны-ты буквы ѓ, ѣ, ѥ, кои-то мы днесъ сичкы-ты еднакво като и затворено произносимъ, трѣба отъ край да сѣ ся различно една отъ другѣ произносили, инакъ не виждамъ за коѣхъ нуждѣ быхъ измыслили и употребили три различни буквы за едно и тож-

(1) Речено-то Евангеліе и весьма малко другы древнѣйши рѣкописи употребяють ѧ тамъ гдѣ-то Руси-ти пишѣтъ ю и мы произносимъ ѧ затворено, на пр: бѣжъ равно бѣю равно бѣа; мѣжъ равно мѣю равно мѣа; коѣса равно коюса равно коѣса и въ по новы-ты рѣкописи неѣжъ буквѣ ѧ нема, а е употребена и вмѣсто неѣжъ буквѣ-тѣ ѥ, какъ то многажды е употребена и азбуква-та а вмѣсто я.

де произношеніе. То ся познава и отъ онова що Рус-
ти поправляюще правописаніе-то си, замѣнили з съ о, ѡ
съ е и ж съ у, а не съ едиѣ и тѣхѣжде буквѣхъ. А какъ
тыя буквы сѣ были така точно и постоянно употреблены
въ най-стары-ты Славенскы рѣкописи, мы приводямы
тукъ единъ примѣръ изъ речено-то Остромирово Еван-
геліе, зацо по старо до днесъ съ Курііловски писмена
писано не ны ся е открыло; отъ него примѣръ ся науча-
ваны такожде и кога и отъ кого и за кого е было пи-
сано то Евангеліе:

« Глава твѣхъ гѣ црѣю нѣсизнѣи, ико сподоби ма на-
» писати вѣглане се. Почахъ же е писати въ лѣто хсѣѣл,
» (6564) а скончавъ е въ лѣто хсѣѣе. (6565) Написахъ
» же вѣглане се ракоу Бѣню нареченоу сѣшюу въ крѣпени
» Иосифъ, а мирьскѣ Остромиръ, близкоу сѣшюу Изасла-
» воу князѣ. Изаславоу же князюу тогда прѣдърѣшюу
» свѣхъ власти, и оца своего Преслава, и брата своего Володи-
» мира, самъ же Изаславъ князь праваше столъ оца своего
» Преслава Влѣвѣ. И брата своего порѣчи столъ правити
» близкоу Остромироу Новѣгородѣ. Многа же лѣта дароуи
» Бѣхъ ставявшеиоу вѣглане се, на оутѣшение многами
» доушамъ крѣстианьскымъ. Данъ емоу гѣ Бѣхъ Бѣниѣ стѣхъ
» Евангелистѣ Иоана, Матѣа, Маркѣ, и стѣхъ
» прѣбѣхъ Авраама, и Исаака, и Икова, самемоу емоу и
» подроушню ѣго Феодаву, и чадомъ ею, и подроушнимъ
» чадъ ею. Вздравѣствоуи те же многа лѣта, сѣдѣюще по-
» роушение свое, аминъ. — Азъ Григоріи диаконъ написахъ
» вѣглане е да еже горазѣе сего напише, то не можѣ заѣ-
» рѣти мнѣхъ грѣшникомъ. Почахъ же писати мѣа Октавѣа, на
» память Платона, а скончавъ мѣа Мана въ бѣ на память

» Епифана. Молю же възсѣхъ почитающіхъ не мѡзѣте вѣати
 » нѣ исправльше почитанте: тако бо и вѣати ꙗкозъ Паулазъ
 » гл҃етъ: благословѣте, а не казнѣте, аминъ. »

Видися убо че то Евангеліе было писано въ Русіѣхъ,
 за Остромира близока и намѣстника Русійскаго князя
 Изяслава въ Новгородѣ отъ нѣкого-си Діакона Григоріа,
 кой-то начялъ да го пише, то естъ да го приписва на 21
 Октомвріа л. 1056, и го скончялъ за 7 мѣсицы на 12
 Маія л. 1057. Но разумѣвася че той-зи препись е на-
 правилъ онъ отъ другъ по ветхъ рѣкопись, коя-то вѣ-
 роятно е была пренесена тамъ изъ Българіѣхъ, зацо зна-
 еме че въ Българіѣхъ и за Българы-ты бѣхъ първо пре-
 ведены и написаны по Славянскы Священны-ты книги, и
 зацо, по свойство-то на Българскыя-тъ языкъ, само за
 него бы было потрѣбно да ся изнамѣри и употреби бу-
 ква-та ж, съ кою-то е пълно речено-то Евангеліе, поне-
 же неѣхъ буквъ никакъ ѣхъ не употреблявать нито Руси
 нито Сърби, за това и отъ сохранены-ты рѣкописы оныя
 само содръжавать ж, кои-то сѣхъ сѣхъ Българскы или отъ
 Българскы преписаны, а другы-ты ѣхъ неѣхъ. Така въ
 еднѣхъ, по видимому, много стара рѣкопись, кою-то ви-
 дѣхъ у Отца Іларіона Хилендарца изъ Еленѣхъ, и кою-то
 содръжающыѣхъ родъ неизвѣстныя Българскыя мусикіи, и
 за това іоуце по вече любопытнѣхъ сущыѣхъ, взель онъ изъ
 своего Сърбскаго монастыря Хилендаря, гдѣ-то безчислен-
 ны други старо-Сърбскы рѣкописы ся намѣрятъ, има въ-
 редъ порядочно ипостоянно писано з вмѣсто о и ѣ вмѣсто
 е, какъ-то и въ Остромирово-то Евангеліе, но ж нема
 ни еднѣхъ, а вмѣсто него въ-редъ стои писано у. Ето
 и изъ него еднѣхъ примѣръ.

» Чѣто се види мое оудивленіе, кое пришедшеіе почи-
 » ваніе цѣсарь (царь) въкомъ страсти ради съвършивъ съ-
 » мотреніе, въ гробѣ празднѣючіе нѣсѣе намъ подаи
 » правдынство. Томуу възвѣщаемъ възкреси боже соуди зе-
 » ман, яко тѣи цѣсарьствоуєши въ вѣки вѣрительнѣи нѣмѣи
 » велию милость. »

Но тая точность и постоянность въ употребленіе-то на *з* тамъ гдѣ-то Руси-ты пишѣтъ *о* и на *ь* тамъ гдѣ-то пишѣтъ *е*, не ся *е* всегда сохранила: видися че тыя двѣ буквы сѣ хванѣли да ся смущавать и уприличавать въ произношеніе-то, и за това негли гледамы че въ по много-то послѣдны рѣкописы *з* многажды *е* употребено вмѣсто *ь*, и *ь* вмѣсто *з*, а въ нѣкои-си пакъ само *ь*, тіе послѣдни-ти ся припознавать за Сѣрбскы отъ словѣсницы-ты. Добровскы казва: » *ѣ*, какъ пишется въ древнѣй-
 » шихъ рукописяхъ, вмѣсто нынѣшней буквы *ы*, соста-
 » влено изъ густой (*crassa*) *з* (а не изъ тонкой *ь*) и *і*. Еще
 » съ XIII вѣка оставляя мало по малу различіе между
 » *з* и *ь*, Сѣрбскіе переписчики начали писать повсюду *ь*
 » вмѣсто *з* » ⁽¹⁾. Руси-ти и Бѣлгаре-ти сѣ были отъ тѣхъ по скопосни, зацо сѣ опазили и двѣ-ты тыя буквы *з* и *ь*, ако и да ты смущавать на мѣсти, негли отъ невѣжество, въ рѣкописы-ты си. На пр: въ Манассіевъ-тѣ сѣщо Бѣлгарскы преводъ, хранящійся въ рѣкопись 14-го вѣка ⁽²⁾ подъ номеръ 2 въ Ватиканскѣ-тѣ Римскѣхъ

⁽¹⁾ Добров. Грамм. яз. Слав. Введеніе Гл. 1. § XI, стр. 19.

⁽²⁾ Самъ писавшій его Бѣлгаринъ означава че го писалъ въ то-ва время, и го посвятилъ тогдашнему Бѣлгарскому царю Александру. Подъ 156-тѣ листь того рѣкописа стои записано и това важно-то

Библиотикѣ, стои писано тѣстотѣж, вмѣсто тѣстотѣж;
мрътвѣныѣ пѣти, вм. мрътвѣныѣ пѣти; дѣль, вм. дѣль;
вѣзрастомъ, вм. вѣзрастѣмъ; быти, вм. бѣти, и проч.

Какъ да е да е, тыя буквы *з* и *ь* стояще въ сре-
дѣ-тѣ и нѣкогда и на края-тѣ на рѣчи-тѣ вмѣсто Рус-
скы-ты *о* и *е*, произносили сѣ ся и отъ ветхо, какъ-то
и днесъ, като *а* затворено. Доказателство на това има-
мы нѣкои-си рѣкописы, а именно едно на книгѣ рѣкопи-
сно Евангеліе находящееся въ Вієннѣ у словѣснѣйшаго
Варѣоломеа Кошитарѣ, въ кое-то стои чѣсто писано *а*
вмѣсто *з* или *ь*. На пр: дѣщи, вм. дѣщи; дѣски, вм. дѣски
дѣщица, вм. дѣщица; дѣжа, вм. дѣжа; маній, мѣзда, дѣтацъ,
вм. мѣнїи, мѣзда, дѣстѣцъ; огань, сѣдамы, осамы, вм. огунь,
сѣдѣмы, осѣмы; на вм. нѣ (но); ка вм. кѣ (ко); бѣсь, вм. бѣсь
(вѣсь), мѣчь вм. мѣчь (мѣчь); начанъ вм. начѣнъ (начѣнъ), бѣдрѣ,
вм. бѣдрѣ (бѣдрѣ); дѣбрь, вм. дѣбрь (дѣбрь); жѣзѣзъ вм. жѣзѣзъ
(жѣзѣзъ); пѣтаѣзъ и пѣтаѣзъ, сѣланъ, осѣлѣзъ, сѣдѣнаѣзъ, вѣнаѣзъ
сѣчаѣзъ, вм. пѣтѣзъ (пѣтѣзъ), сѣланъ (сѣланъ), осѣлѣзъ (осѣлѣзъ),
сѣдѣнѣзъ (сѣдѣнѣзъ), вѣнѣзъ (вѣнѣзъ), сѣчѣзъ (сѣчѣзъ), жар-
цъ, жарѣчѣсѣзъ, вм. жѣрѣзъ, жѣрѣчѣсѣзъ; пѣтакъ, вм. пѣтѣкъ; крѣ-
пѣкъ, вм. крѣпѣкъ; санѣище, вм. сѣнѣище; папѣрище, вм. пѣ-
пѣрище, и проч. Немамы впрочемъ нуждѣ да кажемъ че изъ
приведены-ты рѣчи види ся явно какъ тая рѣкопись е
была Сѣрбска. Така Сѣрби-ти и днесъ произносятъ и пи-
шѣтъ *а* отворено тамъ гдѣ-то мы бы писали *з* и *ь* и
произносили *а* затворено.

примѣчаніе » При семъ Михаилъ цѣри и при мѣтрѣ его крѣтишѣ-
сѣ Бѣлгарѣ, ѿ тѣсѣмѣ до нѣнѣ лѣт. фїѣ. » Познай впрочемъ не-
вѣжество-то на тогданшны-ты Бѣлгарскы писатели и отъ това что ту-
жа нѣнѣ е писано вм. нѣнѣ.

Така за *ѣ* и *ѵ*; а колко-то за *ж*, кого-то мы днесъ такожде като *а* затворено произносимъ, той ся находи въ сичкы-ты Българскы, Влашкы, и Русскы ръкописи даже до 17-тъ вѣкъ, негли и по насамъ, но не и въ Сърбскы-ты, гдѣ-то онъ всегда стои замѣненъ съ *у* по свойството на той-зи языкъ; така го нема и въ Русскы-ты послѣдны книги, въ кои-то сѣ го такожде поправили и замѣнили съ *у*. Оставатъ убо само Български-ти и Влашки-ти, кои-то сѣ го непрестанно отъ край до нынѣ употребили, какъ-то го видимъ даже и въ много печатны книги. На пр: въ едно у Влашко напечатано четверо-Евангеліе четемъ въ предисловіе-то му кое-то казва че было писано отъ *Θεοφιλαкта Архиепископа Охридскаго*:

Четыри дасть намъ *Εὐλῳ*, зане свѣршныа четыри двородѣтѣли *ω* сѣхъ оуѣвѣдаемъ доблестъ, мѣдростъ, правдѣ, цѣломѣдріе. Дѣблестъ оуѣво ѣгда глѣтъ тѣ, неоубоитеса *ω* оубивающиъ тѣло, а дѣшъ не мѣгжщиъ оуѣвити. Мѣдростъ же ѣгда пооучаетъ. Бѣдѣмъ мѣдри ѣко змѣе. Правдѣ же, ѣгда оучитъ икоже хѣщете да творѣтъ вѣмъ члѣци, и вѣи творите имъ такожде. Цѣломѣдріе же ѣгда ивѣѣтъ взрѣѣѣи на жѣнѣ въ ѣже въздѣлѣти тѣ, оуѣже прѣлюбы сзтвори сз нѣжъ въ срѣци своѣмъ.

Отъ вышеречены-ты изложенія можемъ убо праведно да заключимъ 1^о че буквы-ты *ѣ* и *ѵ*, кои-то сѣ испърво имали различно произношеніе, отъ послѣ сѣ ся малко по малко смутили и наконецъ съвършено уподобили една другой (1), зацо и различіе-то имъ не было голѣмо; и 2^о че буква-та *ж* ся е всегда и отъ двѣ-ты оныя различя-

(1) Виж. Калайдовичъ Іо. Екс. Бѣлг. стр. 70.

ивала ⁽¹⁾, и че това различіе е било доста голѣмо. И на истинѣ кой не знае че по нѣкои мѣста въ Българіѣ-тѣ произносятся и днесъ юще, на примѣръ, *и*накъ *кръвъ*, а *и*накъ *крѣвъ*; *и*накъ *платъ*, а *и*накъ *пѣтъ*; *първо-то* *сирѣчь* по отворено отъ *второ-то*, или по добръ да рѣчѣмъ, *второ-то* по затворено отъ *първо-то* ⁽²⁾. Отъ другѣ странѣ *ѣ* и *ѡ* имѣтъ и това различіе отъ *ж*, що *ѣ* и *ѡ* ся полагатъ въ средѣ-тѣ на рѣчи-ты само тамъ гдѣ-то и кога присѣтствіе-то имъ ся е видѣло потрѣбно за дулесненіе и украшеніе на произношеніе-то, а не за нѣ-

(1) Отъ дѣвѣжество преписателей намѣря ся обаче въ рѣкописти-ты за прилично-то имъ произношеніе смущеніе и между *ж* и *ѣ* или *ѡ*. На пр. въ еднѣ Шишмановѣ *Златопечатниѣ* Рылскаго монастыря л. 1379. изданѣ отъ покойнаго Василя Априлова въ л. 1845 въ Одесса четемъ *сѣжце*, вмѣсто *сѣнце*, и *сѣностатѣ*, вм. *сѣпностатѣ*. Такожде въ нѣкои-си рѣкописны отрывки, що ми сѣ проводили изъ Зографскаго Монастыря Свѣтѣя горы, рѣчь-та *есмы* стои писана въ еднѣ *есмы* правильно, а въ другѣ *есжмы* неправилно. Така и рѣчь-та кой-то Руси-ти пишѣтъ *но*, нѣкои рѣкописи ѣ имѣтъ *нѣ*, а нѣкои-си (особенно Влахо-Български-ти) пишѣтъ ѣ *нѣ*. Подобно и рѣчь-та *глубокѣ*, *глубина*, находи ся писано и *глубокѣ*, *глубина*.

(2) Тѣзи произносителнѣ различіѣ мы не можемъ тука да представимъ по ясно, освенъ ако кажемъ че *ѣ* и *ѡ* бы ся произносили като *а* безъ удареніе, а *ж* като Русско-то *ы* или Турскѣ-тѣ неписуемѣ гласнѣ въ рѣчи-ты *алд-мѣ*, *ѣнт-мѣ*, *инан-р-мѣ*, *ѣнт-р-р-мѣ*, и проч. Това мыслиме да е било испърво произношеніе-то на *ж*, зашто-то по много приближава до произношеніе-то на *оу* или *у* съ кое-то Сърби и Руси-ти замѣняватъ тѣѣ буквѣ. Днесъ обаче въ по вече-то Български страни *ѣ*, *ѡ*, и *ж* ся произносятъ все равно като *а* затворено. Молдо-Власи-ти, кои-то употребяватъ даже и до днесъ, като насъ *ѣ* и *ж*. произносятъ *гы* и двѣ-ти еднакво като Русско-то *ы*, но слѣдѣ-тъ кой-то пишѣтъ *я*, произвождатъ гласъ носоваго *и*.

коѣ голѣмѣ нуждѣ, за то бы могли и да ся исхвърлятъ, какво-то и многожды ся наистинѣ исхвърлятъ чтомъ произношеніе-то не страда безъ тѣхъ нищо; на пр: днь, дни равно дни; вьсь, вси равно вси; отьцъ, отци равно отци; момѣхъ, момѣци равно момѣци; такъвъ, такъви равно такъви-зи; и проч: Освѣнь това буквы-ты *з* и *ь*, кога стоятъ при *р* или *л* послѣдуемы отъ другѣ согласнѣ, могутъ и предъ него и слѣдъ него да ся полагають, какъ-то быва и произношеніе-то имъ, на пр: Бѣлгаринѣ и Бѣлгаринѣ; Гьрѣхъ, и Гьрѣхъ; сѣлѣи и сѣлѣи; пѣлѣи и пѣлѣи; дѣрѣжа-ва и дѣрѣжава; пѣрѣи и пѣрѣи; кѣлѣи, и кѣлѣи и проч. На противъ ж-тѣ стои сякога въ рѣчы-ты отъ самосебе-си и отъ независимѣ нуждѣ, и нито да ся исхвърли бы могли никога, нито си мѣсто-то промѣнува, на пр: мѣжъ мѣдростъ, пѣжъ, кѣжъ, вѣжъ и проч. Спорядъ тѣхъ ны свойства могли бы буквы-ты *з* и *ь* да ся нарежѣтъ вставны или *евфонически*, или, какъ-то гы нарича Добровскы, *подвижны* ⁽¹⁾ а *ж* и *лѣ* (кое-то не е друго освѣнь *йж*) *самостояны*, или *неподвижны*.

Понеже убо находимъ речны-ты буквы *з*, *ь*, *ж*, и *лѣ* употреблены въ стары-ты праотцевъ нашихъ рѣкописи точно и редовно тамъ гдѣ-то мы днесъ произносимъ *а* и *я* затворены, и гдѣ-то Руси-ти и у нихъ напечатани-ти церковно-Словенскы книги употребяють *о*, *е*, *у*, и *ю*, и понеже изъ речены-ти рѣкописи ся доказва че изобрѣтатели-ти на наши-ты писмена, и строители-ти на нашѣя-тъ письменный языкъ, така му ся отъ край основали и утвердили правописаніе-то, слѣдува че въ речены-ты

(1) Добр. Грам. Введеніе Гл. II. § XX, стр. 57.

обстоятельства, вмѣсто да пишемъ *а* и *я*, какъ-то сж правили Петръ Беровичъ, Анастасъ Стояновичъ, Сапуновъ, и други нѣкои наши нови писатели, и вмѣсто да употребимъ Русскы-ти *о*, *е*, *у*, и *ю* съсъ знакъ отгорѣ имъ, какъ-то ны совѣтова безъ правдѣ Венелинъ, много по добрѣ, по прилично и по разумно ще сторимъ да употребимъ и пишемъ исты-ты оныя буквы *ѡ*, *ѣ*, *ѣ*, и *ѣ*, кои-то сж наши-ти праотци и первоучители писали и употреблявали, сирѣчь *ѡ* вмѣсто Русско-то *о*, *ѣ* вм. *е*, *ѣ* вм. *у* и *ѣ* вм. *ю*. Така, не удаляющесе отъ старо-Българско-то правописание, щемъ и характеръ-тъ на *Этимологъ-тъ*, т. е. на словопроизводство-то да сохранимъ, и произношеніе-то на языкъ-тъ си вѣрно да представимъ, а не да пишемъ безмѣстно и неправо, като нѣкои-си, въ-редъ *а* или въ-редъ *ѡ*, или въ-редъ пакъ *ѣ*, на пр: *ѡнъ*, *крѣстъ*, *пѣтъ*, или *ѣнъ*, *крѣстъ*, *пѣтъ*, или пакъ *ѣнъ*, *крѣстъ*, *пѣтъ*, вмѣсто само-то правильно *ѡнъ*, *крѣстъ*, *пѣтъ*. Така е добро-то, така е пѣтно-то; инакъ вмѣсто правописание увело ся бы въ нашѣя-тъ писменный языкъ една неправилность и едно смущеніе такова що го было направило съвѣмъ непознаемъ и неразумителенъ и за насъ самихъ и за други-ты намъ единоплеменны народы кои-то обаче бы было жалательно да четжтъ и разумѣвать нашѣя-тъ языкъ, какъ-то и нѣи тѣхныя-тъ.

Г-нъ Априловъ обаче не бы одобрилъ твѣ работы, 1° защо то бы было противно на духъ-тъ на окружно-то му писмо, на кое-то цѣль-та е *была само да улесни на ученицы-ты писменнѣя-тъ способъ* διὰ τὴν ἀπαραχώρητον ἀπὸ μάταιον ποιοχέφalon т. е. да ся избавятъ отъ напусто главоболіе ; » Защо дѣйствително въ списки-ты свои писанія употребля-

ва вмѣсто *з*, *ь* и *ж* сама буквѣ-тѣ *а*, съ еднѣ чертицѣ отгорѣ въ знакѣ различнаго произношенія отъ истинно-го *а*, на пр: Бѣлгаринѣ, и това го прави той несумненно за да избѣгне отъ главоболие-то и отъ трудѣ-атѣ да пише *ж*.⁽¹⁾ Но тога защо ся провиква и всенародно въ писанія-та си и особенно въ писма-та си, че *ж-тѣ* е *ѣвѣ* Бѣлгарцини⁽²⁾ Черта нѣнѣшнаго народнаго выговора⁽³⁾, свойственна Бѣлгарскому языку буква⁽⁴⁾, Болмарска буква⁽⁵⁾, характерическа-та черта на Бѣлмарскій-атѣ преводѣ священнаго писанія и прч. и прч.? защо совѣтува другы-ты да употребяватъ *ж* глаголящи: *»пишуцимъ собственно по Бѣлмарскы, должно писать: « Бѣлгаринѣ, рѣка⁽⁶⁾, и укорява оныя кои-то го неупотре-» баватъ, отъ 14 гр.: » ми пишете че Г-нѣ.... не ще « да употребява *ж*; не могатъ и други-тѣ да ся согла-» сятъ съ него, и той не треба да ся отдаля отъ » общо-то правописание »⁽⁸⁾.*

(1) Укоряѣщи за това другы-ты, онѣ впаднѣлъ въ истѣ-тѣ погрѣшкѣ виж. *Бѣлмарски-ти му Книжници* стр. 27.

(2) Бѣлгар. Книж. стр. 24.

(3) Денница. стр. 26

(4) Таможе стр. 58

(5) Таможе стр. 58

(6) Писмо къ менѣ отъ 10 Февр. 1844.

(7) Денница, стр. 58. Воистинѣ, пипащій по Бѣлгарскы, треба да пише *рѣка*, но не и *Бѣлмаринѣ* съ *ж а* *Бѣлмаринѣ* или *Бѣлгаринѣ* съ *з*, какъ-то сѣ го писали наши-ти праотци, и наши-ти первоучители.

(8) Вышеспомянутое писмо къ менѣ отъ 10 Февр. 1844.

(Кръсти Боже помагай!)

†

Ради зачяло-то и мѣсто-то

на

ГЛАГОЛИЧЕСКЫ-ТЫ СЛОВА. *)

Отъ П. І. Шафарика.

Отдѣлъ І.

1. Славяне-ти, както ся знаеть, имѣть си отъ старо врѣмя двѣ азбуквы: *Кыриловѣ* и *Глаголическѣ*. Кырилова-та есть прѣснѣхъта между Славяне-ти отъ вѣсточноа Църква въ Россія, Българія, Сърбія и т. н.; Глаголическа-та ся държить още по нѣкои страны въ Истрия, Кроація, Далмація и по близни-ти острови при онизъ Славяне отъ Католическо исповѣданіе у които богослуженіе-то ся читеть на Славянскый языкъ спорядъ една ветха правдина отъ Римъ.

Както имаме прѣдъ насъ истинно тѣзъ двѣ азбуквы, сѣще така у Славяне-ти казва и исторія-та за *двѣма изобрѣтателя* на слова-та: за св. Кырила, испървомъ мірскы нареченъ Константинъ, отъ Солунъ, и за св.

*) Прѣводъ отъ Нѣмскы. Правописаніе спорядъ Всеобща Българска Грамматика. Языкъ сладкый.

Климента, епископъ отъ Велица въ Българія (отъ 916). За Кирила, както изобрѣтатель на една азбука ради Славяне-ти, исторія-та пишеть доста още прѣди хылядо години; за Климента, както изобрѣтатель на една втора азбука ради сѣщи-ти Славяне, едвамъ прѣди сто години има излѣзль на свѣтъ единъ ветхъ примѣръ, който обаче быде познатъ намъ пьрвомъ прѣди десять години. На кѣсо да заблѣжимъ тукъ, че Кرواتци-ти съвсѣмъ безъ основаніе приписвахъ нихнѣ-тѣ Глаголическѣ азбукѣ въ XIII вѣкъ св. Ерониму.

Така имаме прѣдъ насъ *два азбуки* и *двама изобрѣтателя*. Пытася нынѣ, коѣ единый и коѣ другой честь измыслилъ?

2. Че св. Кирилъ естъ изнамѣрилъ нынѣ тѣи нареченѣ-тѣ Кириловѣ азбукѣ, това бѣше между учени-ти прѣдвладѣтельна вѣра стотына години; напротивъ ради Глаголическа-та мысли-ты бѣхъ всякогажъ тѣмни и отстранены. Пьрвомъ въ тоязъ вѣкъ прѣдпріяхъ при продължително издырваніе между Славяне-ти и спорядъ откритіе-то на много ветхѣ памятници новы изслѣдванія заради старина-та и зачяло-то на двѣ-тѣ азбуки съ глѣбока и взирателна критика; обаче тѣи не достигнѣхъ ни до едно съвършенно заключеніе. (Добровский, Копитаръ, Бодянский.) При това всякогажъ повѣче ся проумѣваше и признаваше важность-та на глаголица-та за исторія-та на Славянский языкъ.

3. Съще и азъ трѣбихъ много пѣти питаніе-то заради старина-та и зачяло-то на глаголица-та, пьрвомъ въ Боемскый музеумскый вѣстникъ (1852), послѣ въ едно особито списаніе (Глаголске памяткы 1853. 8.); трѣба

собою да ся завържъ добръ още третій и послѣднѣтъ
платъ за исто-то. Новы откритія и продължителны учения
тѣхъ едно пригладваніе на всичко-то. Азъ ты прѣд-
пріяхъ и поставямъ тукъ отряданія-та имъ наедно. По-
мѣхъхъ ся прѣзъ всичкій мой списателскій животъ да
докарамъ малко свѣтъ въ нѣкои тъмни страны на Сла-
вянска-та исторія и языкопознание. Чтото щѣ опишъ тукъ
есть смѣхъто само за онѣхъ, които знахъ да ся въ-
пользуютъ отъ него, что най-послѣ съмъ мислихъ и ималъ
истинско за кирилица и глаголица. Азъ дырѣхъ за мене
по-напрѣдъ отъ всичко истинны учения и увѣренія отъ
разбрамы основы. На припиря не щѣ възъ самъ-си
тогава, кога можяхъ го направи.

4. Отъ тъмній лабиринтъ на домышляне-то пробле-
матическо трѣбаніе да ся достигнеть въ дыря-та на
свѣтлина-та и да ся сполучить една опредѣлена мысль
безъ побъркване, нужно есть, да ся оставять на страна
новы-ты изслѣдванія и да ся пригладать изново само
примери-ти на първи-ти съкове. Чтото сѣхъ отсѣдѣли
и учили Леваковичъ, Пастричъ, Фриншъ, Колъ, Кара-
манъ, Асеманій, Грубисичъ, Совичъ, Войгтъ, Дуричъ,
Добнеръ, Антонъ, Липартъ, Солачичъ, Добровский, Ко-
нитаръ, Гримъ, Григоровичъ, Бодянский и д. ради зачѣ-
ло-то и старина-та на глаголица-та, можетъ бѣди поу-
чительно въ нѣкое отношеніе; нъ за да ся равърже пы-
таніе-то рѣшително, то есть маловажно и наклонно
лесно да размѣтитъ погляда и да замотаеъ отсѣжданіе-то
или да введеть нѣкое побъркуване. Едно чисто ученіе
едно здраво увѣреніе можетъ ся придобеть само непо-
срѣдственно отъ изученіе-то на най-стари-ти извори.

памятници. *И* то *трьба* да ся придобыеть. Звъняше на-
истина съмнително съ чловѣческий разумъ, ако не мо-
жаше ся изясни благодарно, въ единъ исторический, про-
свѣтентъ, книжевенъ и богатъ вѣкъ, както есть IX, на
двѣ-тъ Славянскы азбуквы бытія, что ся случва въ
истый.

5. За *извори пръвз рядз* смѣтамъ онызъ памятници
отъ IX и X вѣкъ, въ които ся говорить за дѣйствител-
ность-та на двама Славянскы учителя, Кырила и Методія,
и помощници-ти имъ. Таковыма има отъ IX вѣкъ. 1) на
Латинскый языкъ: а) Писма-та Папы Іоанна VIII (872-
882). б) Извѣстение-то ненаименовано за прѣобрыща-
ніе-то на Каратанци-ти (873). в) Житіе-то св. Кырила
(отъ епископъ Гавдерика) въ *житія святыхъ*. 2) на
Славянскый языкъ: а) Две-тъ тѣхъ наречены панонскы
житія отъ Кырила и Методія. б) Две-тъ похвалителны
слова отъ сщци-ти. в) Житіе-то за нахождение-то на мощи-
ты св. Климента. — Отъ X вѣкъ. 1) На *Гръцкый языкъ*:
а) кжсы-ты и б) дългы-ты *житія святыхъ* отъ Българскаго
епископа Климента. 2) На *Латинскый языкъ*: а) Уставъ-тъ
на Спалатскаго събора (925). б) Житіе-то отъ св. Лудмила
в) Житіе-то св. Венцела, списано по заповѣдь Отона II.
3) На *Славянскый языкъ*: а) На Екзарха Іоанна прѣдговоръ
тъ за словобожіе на І. Дамаскина. б) На монахъ Храбра
наставление-то за Славянскы-ты слова. в) Житіе-то св. Вен-
цела. За *извори вторз рядъ*, които могатъ да служатъ само
спомагателно до онызъ, причитамъ: отъ XI вѣкъ. 1) На *Сла-
вянскый языкъ*: а) Богослужение-то въ почестъ Кырилова
и Методіева. б) Нѣкои житія на стари пролози (у Бодян-
скаго). в) Житіе-то на Владиміра Великаго. Отъ XII вѣкъ

11) На *Латинский языкъ*: а) Священника отъ Діоклея. 1б) Монаха отъ Сацава. с) Градишкого или Опатовиска-го монаха. 2) На *Славянский языкъ*. а) Несторовы-ти мѣтописи. б) Забѣлѣжаніе-то въ Охридскій апостолъ у Пригоровича. Нѣкои извори гы пріяхъ тукъ за тол-кось стари спорядъ первообразно-то имъ расположеніе, нѣ спорядъ нынѣшне-то имъ съдържаніе. (Приглядваніе на извори-ти у Добровскаго, Гислера и най-паче у Ъблянскаго. (О слав. писм. 1855).

Нека ся забѣлѣжитъ тукъ какъ прибавка и само прѣдварително: че глаголица-та ся раздѣля на два вида: на *Българскій*, съ валчесты слова, и на *Кроатскій*, съ кѣтны слова, които и два-та намирать тѣхно-то съ-единеніе или по-право происхожданіе-то си въ Пражкы-ти изводи. (Vgl. М. 17). Памятници-ти отъ Кроатскій видъ сѣтъ по-много, обаче повѣчето отъ скорошние врѣ-мя; останѣли-ти отъ Българскій видъ сѣтъ по-рѣдки, нѣ повѣче твърдѣ стари. Намирать ся и Кыроловскы прѣ-писи отъ Българо-глаголическы-ты рѣкописи, съ размѣсе-ны глаголическы слова или цѣлы рядове, които сѣтъ важ-ны за испытателя. Азъ съмь вѣрно описалъ единъ по единъ вси-ты памятници отъ Българскій тоязъ видъ въ мое-то списаніе (Hlab. pam. VII — XIII), гдѣто насочевамъ и прилагамъ само още слѣдни-тѣ четыре: 1) Пражкы-ти изводи (gedr. 1858. 4°). 2) Пророци-ты, Кыриловскій прѣписъ отъ XIV — XV вѣкъ у Лавра въ Россія, изъ Кодикса отъ 1047 л. 3) Единъ кожныъ листъ, Кырилов-скій, Русскій видъ, и два-та съ размѣсены глаголичес-кы рѣчи и слова изъ Погодиново събраніе нынѣ въ Санктетербургъ. 4) Четыре-тѣхъ Евангелія, испрѣди у

монастырь Николя въ Сърбія, видно отъ 1240 — 1250 посредственно или непосредственно прѣписани отъ единъ глаголическій Кодиксъ.

6. Да додѣмъ на сжца-та работа отгорѣ. Слѣдъ като прочетохъ внимателно изново горѣ-приказаны-ты изворы, не закъснявамъ да изясниъ, че съмъ изкаралъ отъ мѣста-та, въ които есть рѣчь-та за Константиново-то изнаимѣрваніе на азбука-та, слѣдни-тъ *три* *опредѣленія* както единъ неоспоримъ результатъ: *първо*, Славяне-ти не сжтъ имали отъ Кырила и Методія свои слова да пишеть книги (за Руне-ти не есть тукъ рѣчь-та, тѣ си ги имахъ на вѣрно, нѣ само да смѣтать и приказвать, въ кѣщи и по търговища и т. н.); *второ*, словата, что Константинъ изнаимѣри, бѣхъ едни до край новы слова, т. е. тѣя имахъ новы образы, които небѣхъ нито Грыцкы, нито Еврейскы, нито Латинскы; *трете*, ако Константинъ есть измыслилъ азбуквѣ-тъ съ нови образы, сирѣчь нѣмѣ наречена-та глаголическа, така трѣбува сега наречена-та Кырилова съ по-много грыцкы образы да произхожда отъ епископъ Климента. За тѣя три опредѣленія полагамъ испървомъ доказательства-та заедно (Б. 7—27); послѣ слѣдвать нѣколко отъ исторія-та за съставленіе-то и распространеніе-то на Славянскы-ты слова и литургии (Б. 28—34;) сетѣ прихождамъ въ най-важны-ты узуованія и на развързваніе-то имъ (Б. 35—45).

7. Че Славяне-ти въобще и особено Южни-ти Славяне прѣди Кырила и Методія не сжтъ имали свои слова да пишеть книги, това ся разумѣва толкозъ ясно и опредѣлительно отъ примѣри-ти на царя Михаила въ панонскы-ты житія и на монахъ Храбра, щото излишне

щеть бѣдетъ върху него да ся загуби само една рѣчь пошѣче. Два-та примѣри сѣтъ отъ учени чловѣци, отнасятъ ся къмъ единъ прѣдмѣтъ твърдѣ познать тѣмъ и сѣя съгласявать съ дѣланія-та на всички-та исторія. При това не ся исключва никакъ познаенство-то на Славянетгы съ Руне-ти (mety), които си слугувахъ съ тѣхъ да смѣтатъ и приказвать въ кѣщи и по търговища и т. н. както наскоро ся забѣлѣжи: нѣ тыя не бѣхъ слова за книги.

8. Опрѣдѣленіе-то, че Кырилъ не естъ взялъ една готовѣ чюждѣ азбукѣ и само прѣправиль за Славянетгы, както Уфила или единъ Контъ своѣ-тѣ, обаче той наарочито, както казва неговый біографъ, вдохновенъ сътъ Бога, подобно на първи-ти изобрѣтатели на азбукватѣ, » сътвориъ « (створи), т. е. измыслилъ заради Славяне-ти една съвършено новѣ, т. е. *была отъ нови ообрази азбука*, то ся намира спорядъ сѣщность-та (implicite) въ всички-ти стари пристойни примѣри. Обаче има и такыва примѣри, что го опрѣдѣлявать ясно. Между тѣхъ най-важный естъ въ похвалително-то писмо за Константина и Методія (у Бодянского С. 48), что казва тѣй: не на тежемъ основаніи свое дѣло полагающѣ, нѣ изново писмена въображѣша, и съвършиста въ языкъ новѣ, т. е. не направихъ свое-то дѣло на чюжда основа, обаче до край *новы* слова като измыслевахъ усъвършихъ гы на единъ новъ языкъ. Ничто не можетъ бѣди по-ясно, по-опрѣдѣлительно и по-да бѣе въ очи. До това дохожда и примѣръ-тъ на безименнаго Карантанца: *novites inventis Sclavicis literis*. Слѣдъ него Папы Іоанна VIII *litteras sclaviniscas a Constantino philosopho repertas... jure laudamus*. Това не казвать божемъ отдалечени или по-късни списатели,

обаче близни, изучени съврѣменици, и нѣкои очевидци!

9. Изнамѣрилъ ли есть единъ пѣть Кырилъ азбукъ-вж-тж съ новы образи, *млаголическж-тж*, то слѣдва отъ само-себе, че основатель-тъ на втора-та нынѣ наречена-та *Кырилова*, по-право *грьцко-Славянска* или *грьцко-Русска* азбука съ повечето Грьцкы образи, никой другъ не можетъ быть, токо епископъ Климентъ отъ Велица. Собствено има двѣ Славянскы азбуки, и исторія-та извѣстява, съгласно съ тѣхъ, само двама изобретателя на азбуки у Славяне-ти: Константина и Климента. Слѣдователно, както ся доказва и можетъ да ся докажетъ, Константинъ есть измыслилъ, съвршено новж-тж *млаголическж-тж*, тжй ся пада друга-та, размѣсена-та, Клименту. (За Еронима или Аетика по правда не можетъ нито да ся помислить. Перцъ мл. грѣшнѣть твърдѣ.)

Това като ся постави напрѣдъ, трѣба нынѣ останжлы-ты основы и доказательства да ся приглядать едно по друго.

Слѣдва и въ горня-та Книжица.

ПОСѢВКИ

...и да ся сѣе сѣмя то. на полѣхъ, на
побочваніе съ колъ и съ сѣялка. Първый начинъ е най-
много распространень; него сѣ употребовали на всяко
вѣрѣмя, по вси-ты мѣста: сѣячъ-тъ носи зърната въ хар-
ттель или въ кошница укачена на врата му, и вѣря шѣпы
сѣмя прѣдъ него си, като прави да описвать единъ поло-
кѣжжность отъ дѣсно на лѣво. Сѣячъ още и наръцѣ, и
пшрьскать зърна-та въ брѣзда-та; послѣ прѣкарвать по
пшрьсть-та равнилицѣ-тъ, грѣбло-то и колѣидро-то, кои-
тъ засипвать несъвършено прѣсѣяно-то зърно.

Чловѣкъ вижда завчясь кои безчислены и лошы за-
трудненія повлчя подырѣ си тоя начинъ за сѣяніе, ко-
пото обаче слѣдвать още много души.

Каква и да е легчина-та на сѣячя, зърно-то повѣче
се распрѣдѣлено неравно; то е потянало съ несъвършенъ
начинъ или заровено съ твърдѣ дебела настѣля прѣсть;
сѣялка-та, что не е затиснѣта отъ прѣсть-та, често пти-
ци-ты ѣхъ искалчавать. Така произлазять голѣмы мѣста
праздны, дѣто растеніе-то поникнува, кога до тѣхъ мно-
го натрупаны зърна ся повреждать еднотружно.

Сѣяніе-то на побочваніе съ колъ е въобще оста-
вено за жита-та и най-паче е употребно за прѣсаждане
на растлечи.

Остава сѣялка-та, что вѣря сѣмя-то на редове
или на полѣхъ. Посѣвки-ты на редове състоять да ся
поставять, спорядъ единъ правъ редъ, зърна-та на до-
вольно разстояніе и на равны колчевины, прѣсмѣтнаты
по-напрѣдъ.

За растенія-та, что достигать нѣкожъ мѣркѣ, сѣянiе-то на редове е неизбѣжно; за жита-та, расжждать ползѣ-тѣ му, че сѣянiе-то на полеть е много употребено въ Англія.

Полза-та на сѣялка-та не ще думѣ: Тя влаза въ редѣ между по-главны-ты махала.

При това, Кинези-ти, които сѣ измыслили много нѣ-чта и сѣ ги истъчили малко, употреблявать отъ прѣди вѣкове махала за сѣянiе-то на зърна-та. Въ начало на осемнадесятый вѣкъ, нѣколко опыти станахѣ, въ Европа, за да ся въведе употребленіе-то на сѣялки-ты за жита-та. Патуло въ Испанія, Тютъ въ Англія, направихѣ махала, които по-късно уподоби Дюхамель. Тіа опыти имахѣ малко успѣхѣ.

Хора-та съвършено ся отрѣкохѣ отъ надежда-та да видять распространіе-то това полезно измыслеваніе, ко-га единъ застѣпникъ отъ Бордо прѣдстави, въ 1834, едно махало, что въ сѣще-то врѣмя исполняваше дѣло-то на грѣбло-то и на сѣялка-та, и той приема голѣмъ успѣхѣ. Най-послѣ Домбасль и много други земледѣлци истъчихѣ работы-ты на прѣдмѣстници-ты си и пригответи-хѣ пришествіе-то на махала-та, что ся намирать днесъ въ Франца.

Сговори-ти да ся исполнять за направа на добро махало сѣ много и мѣчни. Единъ прочотъ земледѣлецъ, Гаспаренъ, изговори на късо, съ чистота и забѣлѣжителна непогрѣшеность, правила-та, что трѣба да слѣдува нѣ-кой, за да сѣди тыя съчева.

• Една добра сѣялка, казва той, трѣба да прѣска по воля зърна-та на отредено разстояніе; тя трѣба да

ггы пръска изравно и безъ прѣкъсваніе всякой пжть кога ммахало-то върви, и, кога-то слѣдува да върви, чловѣкъ трѣбва да може да прѣкъснува роненіе-то на зърна-та; ззачто има една случка, както на край брѣзда-та и кога сся завръща да започне друга, дѣто сѣяніе-то трѣба да сся въспрѣ.

• Сѣявка-та трѣба да оставя да ся съвършавать съ леснина промѣненія-та въ разстояніе-то между редове-ты на клетки-ты и на разстоянія-та помежду имъ въ тѣхъ редове.

• Сѣмя-то трѣба да излазя съ леснина, сирѣчь, тѣхный брой трѣба да бжде сравненъ съ бързина-та на вървежя отъ сѣчево-то. Тя не трѣба да ся задавя, нѣчто, което ще бжде причина много редове да останать ббезъ зърно. Това расположеніе ще бжде коренна грѣшка на една сѣялка.

• Сѣмя-то трѣба да ся зарови слѣдъ заминувание-то на сѣялка-та, безъ да може сѣчево-то, опрѣдѣлено-то за това, да направи *повличаніе-то*, сирѣчь, докѣ ся не се задавило съ земя и разбърква сѣмя-то, което единъ пжть се поставено вѣке на мѣсто-то си.

• Сѣялка-та трѣба да бжде здрава, да ся не разваля често, и прѣправянія, что сж потрѣбны, трѣба да ги еструвать обыкновенны работници.

• Най-сетнѣ нейный вървежъ трѣба да бжде лесенъ, съ такъвъ начинъ, чтото конь-тъ да може обдържи бързинѣ-тъ на *единъ* метръ на всяка секунда. •

ПОЛЗА ДА ХОРТУВА (ГОВОРИ, СБОРИ) ЧЛОВѢКЪ.

Всякой чловѣкъ на когото духъ-тъ му е разлюлянъ и както затымнянъ отъ множество размѣтено мысли, комуто е трудно да ги размотае, ще почувствува разума си да ся засиява и познанія-та си да ся прѣчистевать, кога той ги приказва на одного пріятеля и да ся разговаря съ него върху онова что го заляга; зашто тогава той разбира разсѣжданія-та си съ по-голѣма леснина, и поставя познанія-та си въ по-хубавъ редъ; най-послѣ той сѣди по-добрѣ за истина-та и за полза-та на мысли-ты си, единъ пѣтъ тыя като ся изговорять съ думы. Темистоклъ употребяваше едно сравненіе твърдѣ непогрѣшно кога казваше на Персійскаго царя, че слова-та, говори-ти, на чловѣци-ти приличать на раздиплени и простряни губеріе по които чловѣкъ вижда чисто образы-ты что сѣ прѣдставени тамъ; напротивъ тѣхны-ты мысли, прѣди да бѣдѣть изговорены, приличать на сѣщи-ти губеріе още сдиплени и свити. Чловѣкъ ся научава отъ само-себе като издава мысли-ты си на вѣнъ, сѣще кога ги казва и на нѣкое лице, изострева така да речемъ свой духъ на единъ брусъ, кой-то не рѣже, обаче кой-то прави да рѣжѣть.

СТИХОТВОРЕНИЕ.

Пятницы и псета.

Късно по вечера двама пятницы вьрвѣли,
И за въ работа са пѣнцо прикаска поели,
Ето отведнажъ врѣх-тѣхъ
Паленце искачел—джѣфъ;

А ездѣ него друго, второ че и трете,
Лавишли сж се-тѣ селскы псета.

Тукъ единъ отъ пятницы-тѣ са навелъ,
Камькъ зель.

Остави гы другыа-тѣ му казва:

Тѣ немлѣкватъ бар' не дѣй гы повече раздразва

Тѣ да джавкатъ ный да потърним'

И на пята си безстрахъ да вьрвим'.

Азъ природж-тѣ имъ знаѣ.

Нека са зналажтъ.

И паистенж попристѣпили напредъ

Крачки петдесетъ,

Псета-та да сюкноватъ почели,

И наскоро-сь умалчели.

никъ що-й да са еви.

е покрѣкне;

и вьрви:

ще млѣкне.

П. Р. Славейкова

БЪЛГАРСКИ НАРОДНЫ ПѢСНЫ,

Сѣбраны

отъ

*Василія Димитріева Жерувненца, а слушани въ
Жерувнѣ отъ Васильевѣ-тѣ Власюва супругѣ.*

1.

Марійка мила Банкова,
Послушай моме Банка си,
Не се бѣлосвай червисвай
Не си веждиты начерней
Съсь кара-боѣ шикалкѣ.
Че съдимъ въ турскѣ махалѣ
Турци кайлъ неставать
Турци-ты и кѣджни-ты.
Марійкѣ дума Банку си:
Думай Банко какво щѣшъ,
Щѣ се бѣлиевамъ червисвамъ,
Щѣ си вѣжды-ты начернѣ
Съсь кара-боѣ шикалкѣ;
Думай Банко какво щѣшъ
Че ми се ѣе поревнало
Мехмедъ младо берберче;
Кога стани сутрина,
Та си очиты уміе
И си дюгения отвори
Та го разгѣне помете
И си наргиле запали
И си булгаре задрѣнка,
Да видѣшъ Банко хубости;
Азъ щѣ Мехмедѣ да зѣмнѣ
Ахмедча младо берберче,
Бѣлѣ кадѣнѣ щѣ стана.

2.

Отъ какъ-то се Станка ужени,
Мина се деветъ години,
 Се въ святъ недѣльж се ѳе молила
Да си рожбица добиѳе.
 Се си ѳе надеждъ имала,
Или женско Божеле или мжшко,
 Надѣсж и пренадѣсж
Че си рожбица пѣмала,
 Веке на молба паднала
Всяки день на черква ходѣши
 Едры дребны свѣщы палѣши
И Богу плачевно се молѣше
 Помогны ми Боже рожбица
Додяло ми се ѳе и по улица-та да минувамъ
 Чи да ми се смѣятъ хора-та;
• Тѣзи ли ѳе Станка яловища-та,
 Гдѣ-то ѳе остана без' дѣтца. »,
Милчакъ Боже, горкина и злочѣста
 Да си момченце добыжъ,
Ачи да стори до три години,
 На даскалъ щж го проводжъ
На книга да се научи
 Като стори пять години,
Курбанъ щж ты го обрыкж
 Курбанъ на святого Гергя.

Помногж и мжшкж рожбж,
 Сторило ѳе до тры години,
На даскалъ си го проводи,
 На книгж се научи,
Сторило ѳе пять години
 Курбанъ сж го обрѣкли;
Юанничо единъ на майкж.
 Баща му по двори ходяше,
Остры ножевы точеше,
 Дребны слѣзы ронеше,

Като го погледна Йоаничо,
 Чи на майкж си пыташе:
Що ходи майчольо
 Стара майчольо
Що ходи банко по двора
 Що точи остри пожеви.
Йоаничо единъ на майкж.
 Йоаничо малке Йоаничо,
Курбанъ щж те заколимъ.

Йоаничо майки си думаше:
 Когато је тѣйканъ майчольо
Да ми крака-та врьзите
 Съсь спждимови врьвчици,
Ржцѣ-ты да ми дръжите,
 Зере је много мѣчно.
Чи си Йоаничо подлегна,
 Та си Йоанича заклахж,
Та си го въ пѣщ-тж върлихж,
 Съ тиклѣтж го похлюпили
Чи да се упице хубаво.
Като единъ чѣйрек' постоје
 Майка му пѣщ-тж отхлюпи
Йоаничо турски сѣдеше,
 Бѣло си книже дръжеше,
Черно си слово пишеше,
 На майкж си ѣж подаде,
На ти майко, тѣз' книгж,
 Да види Банко що пише,
То не је мале подобно
 Челяка курбанъ да колите;
Ами хубаво ягѣ да зѣмни,
 Курбанъ да ми заколи,
Да збыре рода и доста,
 Да ѣдѣтъ мале, да пиѣтъ
И мене да благославятъ.

СЪВРЕМЕННА ЛѢТОПИСЬ.

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДНЕВНИКЪ

Н. В. Султанъ Абдулъ-Меджитъ възлазя на парапловъ *Фетие*, та отійва за разходка по Мармара море, и навизда барутханъ-тъ на Св. Стефано и на сутрънь-та ся връща въ Цариградъ. Н. В. обнародва Хатти-Хюмаюнъ заради добро-то нареждане на финанции-ты; и както сребро-то улеснява вървежа на всичкы-ты работы по свѣта Н. В. желажьтъ да напрѣднать занаяти-ти, търговия-та и земледѣіе-то вредомъ по имперія-та. Търговци-ти въ Цареградъ получавать радостливо извѣстіе за оттоманскій назаемъ отъ Лондонъ, что е отъ 5 миліона лиры съ лихва по 6 на % и цѣна-та на подпискы-ты по 85.

Въ Паризъ ся отваря новъ конгресъ, за да разсѣдять и нареджть въсточны-ты питанія и особенно Влашко-Молдавскы-ты. Французскій Императоръ и Императрица правять едно пжтуваніе за разходка въ Велико-Бретанія.

По заповѣдь на Ингелизско-то управление още слѣдвать да работять твърдини-ты по различни мѣста въ Велико-Бретанія. Четырма офицiere отъ адмиралство-то пригледахъ страны-ты на Ирландія, за да ги утвърдятъ и да опрѣдѣлятъ мѣста-та, дѣто трѣба да възвышять батеріи-ты. Топханы-ты у Воолвичъ работять съ чюдна дѣйствителность. Прѣди нѣколко дни сж искарали 50 тона отъ 68 и сж направили въ тоя арсеналъ отгоръ за два мѣсяца 140 хылады гюллета малкы и голѣмы. Обща-та мысль ся

вижда да ся негрыже вѣке за това нѣчто; тя не вижда въ тыя работанія освѣтъ мѣрки за вниманіе повѣче за напредъ отъ колкото за нынѣ.

Злодѣйци владѣять въ Джедахъ нощемъ въ къща-та на Ингелизскый консулъ и убивать челядь-тъ му. Слѣдъ нѣколко дни паропловъ *Кыклопс* бомбардисва града та иска задоволствіе.

Швеція като чювствувахе нуждъ да истынчи военны-ты си ученія, опрѣдѣли да испрати по единъ отбранъ стотникъ при дипломатическы-ты си прѣдставители въ Паризъ, Лондонъ, Виенна и Санкпетербургъ.

Които сж ходили въ Испанія на вѣрно сж забѣлжили много-то просяци, что срѣща чловѣкъ вредомъ. Това жално състояніе на работы-ты пріе край. Царица-та заповѣда да съзидать девять болници въ архиепископскы-ты енархіи. Просяніе-то ще бжде възспрано отъ мѣсяць Октомврія.

Французскый министръ въ Санкпетербургъ извѣстыва по телеграфа въ Паризъ, че на 15 Іунія ся свърза трактатъ между Россія и Кына. Той трактатъ е еднакъвъ съ направены-ты вѣке между Кына и другы-ты силы. Кынезско-то управление отваря свои-ты пристанища на чюжди-ти тѣрговци; то дава волѣж за свободно-то вѣрваніе на христіанство-то и съставленіе-то на консулства и дипломатическы агенціи въ Пекынъ.

Перво-то съвършено телеграфическо извѣстіе ся мѣни между Съединены Щати и Европа. То носяше тыя думы: *» слава Богу на небеса и миръ по земля-та на чловѣци съ добра воля. »* Телеграфъ-тъ игра изново да занесе отвѣдъ голѣмо море вѣстъ отъ царица Викторія на прѣдседателя върху Съединени Щати. Това съобщеніе, изговоръ на пріятелски чювствуванія, имаше 99 думы; за прѣпращаніе дотрѣбвахъ 67 минуты.

Г. Лесепсъ направя и обнародва строй за прокопаваніе на Суецкый прѣходъ.

Една техническа дружина ся съставлява да испытъ и удобри различни-ты мѣста за плаваніе по Дунавъ и да очисти гърло Св. Георгій.

КНИЖЕВНЫЙ ДНЕВНИКЪ

1) *Електрически Телеграфъ*, превелъ отъ Францушки Христо Ваклидовъ, възпитаникъ на Французско-то Бебешко училище. Печятася съ издивеніе-то на Пандели Г. Кисимова. Търновъ. in 32° обр. 64. Цариградъ-Галата. Въ Книгопечатницъ-тъ на Д. Цанкова и Б. Миркова. 1858.

2) *Книжка за Благонравіе-то*, преведена отъ истаго. Извадена на свѣтъ съ издивеніе-то на Димитрія Добровича и Георіа Василева. in 8° обр. 38. Продавася за полза на Българскъ-тъ Книженинъ. Цариградъ-Галата. Въ Книгопечатницъ-тъ на Д. Цанкова и Б. Миркова. 1858.

Въ 15-й брой на Българскы-ты Книжици станъ дума заради нѣкои млади момци что ся учать въ Бебешко-то Французско училище. Ти при вси-ты си залягванія училищны намиратъ още врѣмя да помогнѣтъ и на Българска-та Книжнина съ трудове-ти си, като прѣвождатъ отъ Французскы нѣкои полезны книжки. Единъ отъ тѣхъ е Г. Х. Ваклидовъ, който наскоро е прѣвелъ отъ Французкы двѣ-тъ выше забѣлѣжены книги: първата напечатана за смѣтка на Г. Кисимова, а друга-та съ разноски-ты на Г. Добровича и Василева за въ полза на Българска-та Книжнина. Тѣя книжки сж прѣведени твърдѣ добръ на Българскы и напечатаны на хубава бѣла хартия: една-та е много любопытна съ описаніе-то на Телеграфа, и доказателство, че и между Българе-ти книжна-та търговія простѣва; друга-та ще стане твърдѣ полезна съ добронравны-ты си поученія, и ще покаже на свѣта, че ся намиратъ и отъ наши-ти хора съ благородны чюства, что желаятъ съ чисто сърдце народно-то просвѣщеніе и непрѣстанвать да жертвувать нѣщичко споредъ сила-та си.

BT

BT

BT

BT

К Н И Г И

*кои-то ся сж печатали въ Печатницѣ-тъх
ни и ся намиратъ за продажбѣ :*

СКРАТЕНІЕ на ТУРСКА-ТА ИСТОРИЯ преведена, попълнена и издадена отъ П. Р. Славейкова. — 8^{ва} 68 стр. Цѣна ... 1 пиванецъ.

КРАТКА СВЯЩЕННА ИСТОРИЯ преведена отъ Архимандрита Партенія Зографскій. — 8^{ва} 120 стран. Цѣна 5 гр.

ЦВѢТОСЪБРАНІЕ (Славян Христоматія) Старо-Българскаго языка издадена отъ Никифора П. Константинова. гол. 8^{ва} 200 стр. Цѣна 8 гр.

Учебни Книжки за Дѣца-та, наредени и издадени отъ П. Р. Славейкова :

КНИЖКА I. БУКВАРЬ 8^{ва} 16 стр. Цѣна 1 гр.

КНИЖКА II. СВЯЩЕННА ИСТОРИЯ.

КРАТКА ВСЕОБЩА ИСТОРИЯ отъ Іоакима Груева. гол. 8^{ва} стр. 222. Цѣна 16 гр.

ЕЛЕКТРИЧЕСКИ ТЕЛЕГРАФЪ преведенъ отъ французки отъ Хр. Ваклидова. Издаденъ отъ Вантели Г. Кисилова. 8^{ва} 64 стр.

БЛАГОГРАВІЕ преведено отъ Французки отъ Хр. Ваклидова. Издадено отъ Д. Добровича и Г. Василева за ползѣ-тъх на Българскѣ-тъх Книжници. гол. 8^{ва} 48 стр. Цѣна 2 гр.

ПЪРВА ХРАНА преведена отъ Н. Н. Чичовъ. гол. 8^{ва} 168 стр. Цѣна 16 гр.

ЖИТИЕ и ЧЮДЕСА Святаго и Славнаго Пророка Ілія преведено отъ Отца Х. Софронія. гол. 8^{ва} стр. 35.

НАЧАЛНОЕ УЧЕНІЕ за дѣца-та отъ Арх. Партенія. гол. 8^{ва} 40 стран. Цѣна 2 гроша.

СМЕТНИЦА отъ Калія Кесарева.

НАРЪЧНА ЧИСЛИТЕЛНИЦА преведена отъ Н. Николова, а поправена и издадена отъ Нв. Пайденова.

Подъ печать :

БУКВЕНИЦА СЛАВЕНСКА отъ Хр. К. Сичавъ Николова.

ФРАНЦУЗШКО-БЪЛГАРСКИ РАЗГОВОРЪ отъ Нв. Пайденова.

АЛГЕБРА преведена отъ Фран. отъ Хр. Ваклидова.

ГЕОМЕТРИЯ преведена отъ Фран. отъ Хр. Ваклидова.

МѢСЯЦОСЛОВЪ за 1859 отъ Българска-та Книжница.

ЦВѢТОНОСИО-ТО ПАНЕРЧЕ Нравствена Повѣсть преведена и издадена отъ Х. М. Пашова и Ат. Г. Симова.

СКАЗАНИЕ за Св. Димитрия Басарбовскаго отъ Арх. Натанаила Стояновича.

Отвѣстни книжи за продажбѣ :

БЪЛГАРСКА ГЪСЛА издадена отъ С. Зафирова и Ц. Желева.

Цѣна 4 гр.

ТРЪРОВСКО РЪКОВОДСТВО издадено отъ Бр. Хамамидѣви.

Цѣна... .. Цѣна 1 мипецъ

Подписка-та за спомоществованіе-
то на Българскы-ти Книжици и
на Българ. Книжнинѣ приѣма ся
отъ тыѣ лица:

Отъ Настоѣтели-ти на БЪЛГАРСКЫ-ТИ КНИЖИЦИ
Г. Г. К. Мариновича и К. В. Славчевича въ Цариградъ.

Отъ Г. Пантели Х. Г. Кисимова въ Трново.

- » » Т. Х. Бойчова въ Шуменъ.
- » » Братіѣ Х. Петкови въ Русчукъ.
- » » Сав. І. Гамзовенова въ Видинъ.
- » » Радіа Теодорова въ Силистрѣ.
- » » Братіѣ Георгіевичъ въ Варна.
- » » А. Н. Каракашъ въ Свищовъ.
- » » Димитра Трайкова въ Софійѣ.
- » » Господинѣ Данчева въ Сливенъ.
- » » Ст. Арнаудова и сынъ въ Габрово.
- » » Георги Карловскій въ Тулча.
- » » Нешѣ Х. Матеѣва въ Едрене.
- » » Доктора С. І. Чомакова въ Пловдивъ.
- » » Ст. Груйоглу въ Казанлъкъ.
- » » Иванча Стоѣанова въ Ескы-Заарѣ.
- » » Христодула Чорбаджи въ Хаскюй.
- » » Д. Х. Тулева въ Калюферъ.
- » » Братіѣ Х. Гюрови въ Самоковъ.
- » » Дим. Янакиѣва въ Дупница.
- » » Кара-Никола Ангелова. Въ Т. Назарджикъ.
- » » К. Фотинова въ Смирна.
- » » Хр. Георгіѣва въ Букурещъ.
- » » Мих. Поновича въ Ибраѣла.
- » » М. и А. Авраамовича въ Гюргево.
- » » Евлогиѣ Георгіѣва въ Галацъ.
- » » Отца Архимандрита Назѣанѣла Стоѣановича Начал-
ника на Добровескскій-тъ мѣнастырь въ Яшъ.
- » » Г. Шопова въ Измаилъ.
- » » Никлаѣа Хр. Палаузова и Ст. Тошковича въ Одессѣ.
- » » Ат. Михайлова въ Виѣнна.